

Uloga školske knjižnice u razvijanju informacijske pismenosti

Šimetić, Karmen

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:509161>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Karmen Šimetić

**Uloga školske knjižnice u razvijanju
informacijske pismenosti**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Karmen Šimetić
Matični broj: 19213

Uloga školske knjižnice u razvijanju informacijske
pismenosti
DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo
Mentorica: dr. sc. Aleksandra Horvat

Rijeka, 1. rujna 2016.

Sadržaj

Uvod	1
Školska knjižnica	2
Zakonska regulativa i financijska sredstva za školsku knjižnicu	2
Školski knjižničar – informacijski stručnjak, pokretač timskog rada, menadžer	5
Poslanje školske knjižnice	8
Poslanje i zadaće školske knjižnice	8
Informacijska pismenost	10
Ostvarivost zadaća školske knjižnice	13
Analiza ankete	14
Rezultati ankete i prijedlozi	40
Zaključak	44
Sažetak	46
Ključne riječi	46
Popis literature	47
Prilozi	50

1. Uvod

Inovacije u svijetu tehnologije izravno utječu na skoro sve ljudske djelatnosti pri čemu je utjecaj tehnologije na obrazovanje i informacijsku djelatnost nezaobilazna kategorija kao temelj napretka civiliziranog društva. Poslanje svake obrazovne i informacijske ustanove prilagođava se suvremenom društvu i pokušava svoje misije uskladiti s potrebama društva. Ovisno o mogućnostima svaka ustanova čini prilagodbe različitim koracima na svojstven način. Stoga ovaj rad prikazuje kako se školska knjižnica (kao knjižnica koja u sebi osim informacijske treba posebno njegovati i odgojno-obrazovne zadaće) prilagođava svojim korisnicima u 21. stoljeću. Cilj ovoga rada je istražiti prilagodbu školskih knjižnica svojim korisnicima na konkretnom primjeru dviju osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji.

Prvi dio rada predstavlja način rada školske knjižnice koji se razlikuje u odnosu na druge vrste knjižnica (zakonska regulativa, financiranje, osoba školskog knjižničara, zadaće i poslanje) s posebnim osvrtom na informacijsku pismenost kao jednu od zadaća svake pa tako i školske knjižnice. To sve čini sadržajni okvir središnjem dijelu ovoga rada, a to je drugi dio rada koji se nadovezuje na prvi te metodom anketiranja korisnika dviju osnovnoškolskih knjižnica ispituje udovoljava li današnja školska knjižnica potrebama svojih korisnika. Riječ je o OŠ *Milan Brozović* iz Kastva i OŠ *Vežica* iz Rijeke koje se razlikuju opremljenošću školske knjižnice, ali i činjenicom da razredni odjeli na Vežici rabe i-pad kao nastavno sredstvo što će donekle utjecati na rezultate naše ankete. Koliko je moguće prilagoditi se mladim generacijama koje sve manje pišu i čitaju lektiru, učiniti ih informacijski pismenima tako da se ne zadovolje samo pretraživanjem Wikipedije, ovisi o mnogim čimbenicima koji će biti istaknuti u zaključnoj analizi ankete. Naznake nekih budućih koraka za ove dvije knjižnice istaknut ćemo u završnom dijelu kao ideju vodilju koja bi trebala biti standard u suvremenoj školskoj knjižnici.

2. Školska knjižnica

Knjižnice razlikujemo obzirom na njihovu namjenu i sadržaj knjižničkog fonda. Tako postoje nacionalne knjižnice, sveučilišne, visokoškolske, školske, gradske odnosno narodne knjižnice, specijalne i općeznanstvene knjižnice. Prema Standardu za školske knjižnice (2009.), članak 2., *školska knjižnica je informacijsko, medijsko, komunikacijsko i kulturno središte škole*¹.

Školska knjižnica je sastavni dio škole, mjesto koje nudi raznoliku knjižnu i neknjižnu građu namijenjenu učenicima, ali i nastavnicima i stručnim suradnicima. Uglavnom je, dakle, riječ o knjižnicama zatvorenoga tipa jer služe potrebama korisnika unutar jedne ustanove. Osim toga, knjižnica je mjesto gdje se potiče učenikovo stvaralaštvo i kreativnost, ali i istraživački duh koji promiču učenikov samostalan rad odnosno učenje, a sve su to temelji za cjeloživotno učenje.

2.1. Zakonska regulativa i financijska sredstva za školsku knjižnicu

Kao i svaka knjižnica tako je i školska posebna po svom specifičnom fondu odnosno zbirci i informacijskim pomagalicama. Ona je dio škole, školu vodi ravnatelj, a knjižnica je namijenjena, kako smo već istaknuli, prvenstveno učenicima, ali i nastavnicima škole.

Temelj kvalitetnog rada svake ustanove jest dobra zakonska podloga. Osnove rada školske knjižnice navedene su u IFLA-inom / UNESCO-ovom Manifestu za školske knjižnice (2000.) te IFLA-inom / UNESCO-ovom Vodiču

¹ Standard za školske knjižnice (2009.),

http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_skolske_knjiznice_2013_za_javnu_raspravu.pdf [19.8.2016.]

za školske knjižnice (2002.). U Republici Hrvatskoj rad školske knjižnice zakonski se regulira sljedećim dokumentima:

- Zakoni (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o knjižnicama, Zakon o agenciji za odgoj i obrazovanje);
- Pravilnici (Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj, Pravilnik o polaganju stručnog ispita učitelja i stručnih suradnika u osnovnom školstvu i nastavnika u srednjem školstvu, Pravilnik o obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, Pravilnik o radu školske knjižnice, Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe, Pravilnik o zaštiti knjižnične građe, Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci, pravilnici kojima se regulira rad svake pojedine školske knjižnice);
- Standard (Standard za rad školskih knjižnica u Republici Hrvatskoj);
- Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama;
- Kurikularni pristupi planiranju i programiranju rada (Nastavni plan i program za osnovnu školu);
- Udruga i sustav cjeloživotnog učenja (Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Županijska stručna vijeća školskih knjižničara, Hrvatska udruga školskih knjižničara).

Specifičnost knjižnica u Republici Hrvatskoj jest ta da se nalaze pod okriljem dva ministarstva: Ministarstva kulture (narodne knjižnice) i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (školske, sveučilišne, visokoškolske i opće-znanstvene knjižnice). Za specijalne knjižnice nadležno je ministarstvo prema području djelatnosti knjižnice. Plan i program rada školske knjižnice temelji se na spomenutim zakonima i standardima te predstavlja okvir za rad koji uključuje prvenstveno neposrednu odgojnu-obrazovnu djelatnost (rad s učenicima, ali i suradnja s nastavnicima i stručnim timom), a zatim i stručnu i

knjižničnu djelatnost te kulturnu i javnu djelatnost. Ovdje treba napomenuti da Cjelovita kurikularna reforma, CKR (koja je pokrenuta, djelomično zaustavljena i trenutno se još očekuju daljnji potezi Ministarstva), obuhvaća reformu cjelokupnog osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, a trebala bi se reflektirati i na samu školsku knjižnicu. Dio školskog kurikuluma najčešće su nastavni predmeti, no školska knjižnica tu bi trebala imati sve veću ulogu. Poseban se vid jasnijeg aktiviranja školske knjižnice u novoj reformi očituje u međupredmetnim temama Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te Učiti kako učiti, ali i u kurikulumima nastavnih predmeta kao što je Hrvatski jezik². Te bi promjene u odgojno-obrazovnom sustavu trebale konačno staviti knjižnicu na zasluženno središnje mjesto u pogledu razvijanja informacijske pismenosti.

U skladu s nabrojanim zaključujemo da se sredstva za rad školske knjižnice izdvajaju iz Državnog proračuna namijenjenog za odgoj i obrazovanje što znači da veliku ulogu u financiranju informatizacija osnovnih škola i programa opremanja školskih knjižnica ima upravo taj izvor. Financijski plan treba izraditi na početku školske godine kao dio školskog financijskog proračuna, a on treba pratiti smjernice škole u što je uključen i plan rada same knjižnice. Naravno da se dodatna sredstva mogu ostvariti dodjelom namjenskih sredstava lokalne uprave i samouprave. U svakom slučaju, *uloga struke je osigurati kvalitetne programe rada, a uloga društva je financijski pratiti te programe*³.

² Više u: Šušnjić, B., ur. Zbornik radova XXVIII. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2016, Zadar) : Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama u školskom knjižničarstvu. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. URL: http://www.azoo.hr/images/izdanja/28_skola_knjiznicara.pdf [22.8.2016.]

³ Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti : Altagama, 2004., str. 78

2.2. Školski knjižničar – informacijski stručnjak, pokretač timskog rada, menadžer

Školski je knjižničar stručni suradnik u nastavi, ali sukladno današnjim potrebama svojih korisnika trebao bi biti i puno više od toga. Osim što ostvaruje odgojno-obrazovne zadaće kao učitelj-knjižničar, trebao bi biti i informacijski stručnjak odgovoran za strukturu, organizaciju, dostupnost i rukovanje knjižnične zbirke. Sanja Galic definira školskog knjižničara kao visokoobrazovanu osobu sa širokim rasponom znanja iz nastavnih područja specifičnih za školu, kao informacijskog stručnjaka za prikupljanje građe, kao stručnjaka s razvijenim socijalnim vještinama (komunikacijskim, informacijskim, timskog rada), organizacijskim sposobnostima, poznavanjem informacijske tehnologije, a od drugih knjižničara ističe se naglašenom odgojnom i obrazovnom zadaćom⁴. U Republici Hrvatskoj školski knjižničar treba imati završen studij informacijskih znanosti bilo kao osnovni studij bilo kao dodatni studij, ako je prethodno već završio neku drugu struku. Njegova se djelatnost ipak razlikuje u odnosu na rad u drugim vrstama knjižnica što je očekivano jer se kao i svaki knjižničar mora prilagoditi potrebama svojih korisnika. On tako većinu svoga vremena posvećuje radu s učenicima, a ostali rad obuhvaća suradnju s nastavnicima, stručnim suradnicima, ravnateljem, roditeljima te vlastito stručno usavršavanje koje je temelj cjeloživotnog učenja.

Njegov rad pod utjecajem je unutarnjih (poslovna strategija i timski rad) i vanjskih faktora (financijski i tehnološki uvjeti)⁵ na koje ima on sam veći ili manji utjecaj. Ako nisu zadovoljeni financijski preduvjeti, knjižničar će vrlo

⁴ Prema: Galic, S. Profesija školski knjižničar u informacijskom društvu. u: Šušnjić, B., ur. Zbornik radova XX. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2008, Opatija) : Suradnja u informacijskom društvu – s obzirom na potrebe školskoga knjižničarstva. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008.

⁵ Prema: Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti : Altagama, 2004., str. 19

teško moći stvarati kvalitetnu i suvremenu zbirku koja bi trebala biti dostupna kao podrška u radu nastavnica i učenika. Kvaliteta rada školskih knjižnica ovisi i o tome koliko okolina u kojoj knjižničar radi cijeni njegov rad te koliko ravnatelj ima razumijevanja za nove ideje i inovacije. Naime, kada se školski knjižničar pokaže kao upravljač komunikacijskog središta škole u skladu s resursima koje škola ima, tada će zasigurno i sumnjičava okolina pozitivno reagirati. Ta sumnjičava okolina najčešće doživljava knjižničara kao osobu koja čita i posuđuje knjige, a onda takvu viziju knjižničara imaju i učenici.

U tom je smislu izuzetno važan menadžment u školskom knjižničarstvu: učenicima nastavnici izgledaju sve udaljenije, a nastavni predmeti nepotrebni i opterećeni nepotrebnim činjenicama, dok su nastavni planovi i programi preopširni. *Korisnici naravno ne traže ono o čemu nisu informirani da mogu dobiti*⁶, stoga marketingom treba ponajprije obuhvatiti korisnike školske knjižnice, roditelje učenika i sve ostale djelatnike u školi, ali i šire okruženje koje obuhvaća obrazovni milje i knjižničarsku struku. Marketinškim planom i postupcima ostvario bi se napredak knjižničarske djelatnosti jer bi on ponajprije služio usmjeravanju razvijanja kreativne strategije za rješavanje problema koji koče taj napredak, a ti otegotni čimbenici bili bi:

- financiranje
- mijenjanje klasične uloge školske knjižnice kao posljedice informacijske ere
- status školskog knjižničarstva
- status školskog knjižničara⁷.

Dobar školski knjižničar – menadžer trebao bi znati upravljati *programom rada, prostorom, djelatnicima, fondom, proračunom (financijama), uslugama, promidžbom (marketingom) školskih knjižnica, promidžbom evaluacije*

⁶ Ibid. str. 132

⁷ Ibid. str. 135

*programa, suradnjom i profesionalnim udrugama*⁸. Svaki taj dio međusobno je ovisan pa tako sadržaj programa ovisi o potrebama korisnika, dok (ne)ugodan i (ne)funkcionalan prostor (bez obzira na veličinu) može privući ili odbiti korisnika knjižnice. Bez obzira na veličinu knjižničkog fonda korisnike će privući fond kojemu se jednostavno pristupa i koji je iskoristiv za razne potrebe. Da bi se ostvario puni potencijal suvremene školske knjižnice, knjižničar bi trebao imati razvijene komunikacijske, rukovoditeljske i tehnološke vještine koje će svojim poduzetničkim duhom aktivirati u konkretne inovacije koje su potrebne korisniku, a da on nužno to ne mora niti znati niti ih odmah prepoznati kao takve. Dakle, školski knjižničar prepoznaje potrebe korisnika i onda kada ih korisnik sam izravno ne prepoznaje. Na kraju su važni i evaluacija i vrednovanje rada koji se mogu provoditi različitim oblicima, a koji imaju za cilj provjeriti djelotvornost korištenja ideja i informacija koje knjižnica nudi.

Osim toga, kako ne bi sve bilo na leđima školskog knjižničara, a i radi postizanja veće učinkovitosti poučavanja, nužno je uspostaviti suradnju nastavnika, stručnih suradnika i knjižničara, a ona pak ovisi i o kvalitetnoj potpori ravnatelja škole. Svi oni doprinose više ili manje promociji knjižnice. Osim toga, svi su oni odgovorni za informacijsko opismenjavanje učenika koje je prijeko potrebno. Povećana uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije i interneta u školama diljem svijeta upozorila je pedagoge na potrebu da se posveti više pažnje učeničkim vještinama učenja što je obnovilo zanimanje za konstruktivizam koji *naglašava potrebu da učenici više budu aktivni sudionici u svom učenju, a ne samo pasivni primatelji koji čekaju da prime znanje od učitelja*⁹. Pri tom valja imati na umu da je svaki učenik individua koji ne uči na isti način. Ipak, poticanje samostalnosti u učenju i učeničke odgovornosti doprinijet će uz dobro usmjerene upute nastavnika i knjižničara da

⁸ Prema: Blanche Wools (1999.), *ibid.* str. 136

⁹ Herring, J. E. *Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare*. Zagreb : Naklada Nedičko Dominović, 2008. str. 5

učenik zna rabiti naučene vještine ne samo u školi, nego i svojim budućim potrebama (obrazovanje, posao, svakodnevni život). No, prije edukacije učenika znanje trebaju imati učitelji, a osobito knjižničari koje Herring smatra informacijskim stručnjacima¹⁰, a time i najodgovornijima za pokretanje takvih inicijativa.

Školski bi, dakle, knjižničar trebao biti pokretač promjena jer će se jedino tako uspjeti ostvariti podizanje ugleda školske knjižnice. Osoba koja je komunikativna, spremna na suradnju i timski rad te ulaganje u obrazovanje mladih moći će ostvariti svoj poziv u dugoročnim aspektima.

Kako bi se školskim knjižničarima dala potpora u pokretanju i provedbi raznolikih projekata koji bi pratili informacijske potrebe svojih korisnika, osnovana je Hrvatska mreža školskih knjižničara. Ona svojom djelatnošću želi promovirati primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija u školskom knjižničarstvu, čitanje i ostale projekte temeljene na mrežnoj suradnji¹¹. Osim toga, postojanje raznih strukovnih i interesnih udruga knjižničara dovoljno govori o profesionalnosti struke (npr. Hrvatska udruga školskih knjižničara, Hrvatsko knjižničarsko društvo).

2.3. Poslanje školske knjižnice

2.3.1. Poslanje i zadaće školske knjižnice

U Zakonu o knjižnicama, članak 3., stoji da je zadaća svake knjižnice nastojati *zadovoljiti obrazovne, kulturne i informacijske potrebe svih građana na*

¹⁰ Ibid. str. 27

¹¹ Hrvatska mreža školskih knjižničara. URL: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/UDK_02 [19.8.2016.] i <https://www.facebook.com/cnsl.hmsk> [19.8.2016.]

*području svoga djelovanja te da promiču čitanje i druge kulturne aktivnosti u cilju unapređivanja ukupnoga kulturnoga života zajednice*¹².

Danas školska knjižnica mora odgovoriti na potrebe svojih korisnika prilagođavajući se sustavu obrazovanja, ali i novim vrstama pismenosti. Nekada je knjižnica bila mjesto gdje se posuđivao lektirni naslov, a danas postaje glavno ishodište ideja i informacija¹³. Ostvarenje temeljnih zadaća moguće je uz osiguranje pristupa materijalima u svim oblicima medija, davanjem uputa kako unapređivati stručna znanja i poticanjem interesa za čitanje i korištenje informacija i ideja te suradnjom s nastavnicima u oblikovanju strategija učenja¹⁴. Suvremena knjižnica trebala bi biti medijski centar u kojem učitelj-knjižničar postaje veliki pomagač u učenju. Zadaće školske knjižnice navode D. Kovačević, J. Lasić-Lazić i J. Lovrinčević u knjizi *Školska knjižnica – korak dalje*¹⁵ koje sažeto navodimo:

- prikupljanje, obrada i stavljanje u funkciju svih izvora znanja (od knjige do internetske informacije) uz pomoć suvremene tehnologije čime postaje informacijsko i nastavno središte škole,
- središnjica je svih školskih odgojno-obrazovnih, javnih kulturnih zbivanja i svekolikih stvaralačkih mogućnosti,
- mjesto je partnerskog odnosa učenika, nastavnika i knjižničara (učenik bira i predlaže sadržaj rada, istražuje, uči samostalno i stvaralački, kritički i samokritički vrednuje postignuća u učenju),
- prostor je učenikova dolaska organizirano i po slobodnom izboru, skupno i pojedinačno, poticaj razvoja učenikove samostalnosti, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi,

¹² Zakon o knjižnicama (2009.), <http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama> [19.8.2016.]

¹³ Prema: Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti : Altagama, 2004., str. 16

¹⁴ Ibid., str. 16

¹⁵ Ibid., str. 17

- otvorenost za promjene zbog stalnih znanstvenih i tehnoloških dostignuća te promjenjivih uvjeta života i rada.

Dakle, uz već postojeću potrebu za čitanjem i pristupačnost svojim korisnicima, knjižnica bi trebala omogućiti učenicima stjecanje i novih vještina kao što su osposobljavanje za samostalan rad i snalaženje u knjižnici koje uključuju i vještinu služenja izvorima informacija i znanja. To je moguće izravnom suradnjom s korisnicima odnosno učenicima, ali i u suradnji s nastavnicima i stručnim suradnicima koji bi trebali također zajednički raditi na razvijanju informacijske pismenosti učenika. Upravo zato naglašavamo da je *jedan od osnovnih ciljeva školske knjižnice, i kao dijela nacionalnoga knjižničnog sustava, svakidašnje korištenje informacijske tehnologije, odnosno trajno sudjelovanje u informatičkom opismenjavanju učenika i učitelja*¹⁶.

2.3.2. Informacijska pismenost

Informacijsku pismenost teoretičari različito definiraju, iako svaka ta definicija ima zajedničkih karakteristika. Taj je termin novijega datuma (Heycock, 1977.) i uključuje logični slijed metodičkih postupaka koji se provode u školskoj knjižnici pa informacijska pismenost istodobno znači:

- sposobnost za prepoznavanje potrebe informacije za rješavanje problema i razvijanje ideja
- postavljanje ključnih pitanja
- korištenje različitih informacija
- lociranje relevantnih i odgovornih informacija
- sposobnost korištenja praktičnih i konceptualnih pribora i informacijskih tehnologija

¹⁶ Zovko, M. Školska knjižnica u novom tisućljeću. Senj. zb. 36, 43-50 (2009.) URL: <http://hrcak.srce.hr/57597>

- proces istraživanja
- oblikovanje i objavljivanje u tekstualnim i multimedijским formatima i prilagodba tehnologijama koje se pojavljuju¹⁷.

Prema Langfordovoj definiciji iz 2000. godine informacijska se pismenost može promatrati kao *sposobnost pristupa informacijama, vrednovanja i korištenja informacija iz različitih izvora, kao i sposobnost prepoznavanja da je informacija potrebna i znanja kako učiti*¹⁸. U kontekstu školske knjižnice i učenika koje smo anketirali možda je najbliža definicija *AASL/AECT (1998) Information Power* koja tvrdi da je cilj informacijske pismenosti pomoći svim učenicima da postanu aktivni i kreativni pronalazači, evaluatori i korisnici informacije da bi riješili probleme/zadatke i da bi zadovoljili svoju znatiželju¹⁹. Svakako možemo tvrditi da je informacijska pismenost širi pojam koji obuhvaća ne samo vještine nego i stavove prema učenju i motivaciju za učenje²⁰.

Budući da današnja školska knjižnica nije više samo mjesto skupljanja znanja i njegova posredovanja korisnicima, već i mjesto gdje se to znanje pretražuje i obrađuje, onda svakako valja napomenuti da u dio informacijske pismenosti koju bi trebala knjižnica razvijati spadaju i tehnike, metode i alati pretraživanja te procjena relevantnosti nađenih informacija. Učenike, stoga, treba pokrenuti, motivirati tako da im se zadaju različiti tipovi zadaća kroz koje će razvijati svoje sposobnosti i samostalnost, a sve u cilju stjecanja znanja i pripreme za rad na satu. Taj dio istražujemo i u anketi koju smo proveli, a bit će analizirana u sljedećem poglavlju. Na prvi se pogled čini kako to današnjim generacijama nije problem jer su vrlo praktični u uporabi suvremene

¹⁷ Prema: Heycock (1977.), ibid. str. 97

¹⁸ Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Naklada Nedičko Dominović, 2008. str. 74

¹⁹ Ibid. str. 74

²⁰ Ibid. str. 74

tehnologije, no ipak očekujemo da bi rezultati mogli pokazati površnost u obavljanju konkretnih zadataka temeljenih na informacijskoj pismenosti.

O servisima za pretraživanje informacija na internetu, načinima upravljanja i organizacije informacija postoje već mnoge studije, stoga i onom manje upućenom školskom knjižničaru ili bilo kojem zainteresiranom nastavniku, ako ima volje, neće biti problem napraviti taj prvi korak u svijet daljnjeg razvijanja učenikove informacijske pismenosti. Jedan od takvih jasnih i korisnih priručnika je knjiga *Internetske i informacijske vještine* J. E. Herringa koja se posebno bavi razvijanjem informacijske pismenosti u učenika u čemu trebaju sudjelovati nastavnici i knjižničari. U priručniku se velika pozornost daje internetu i pogodnostima koje on nudi. Kad govorimo o pogodnostima interneta, ne misli se samo na web stranice koje nude mnoštvo sadržaja (iako danas veliku ulogu na internetu ima i oglašavačka industrija), već i na elektroničku poštu, osobine i kvalitete tražilica, učinkovite strategije traženja pri uporabi tražilica i sl., što svakako treba predstavljati temelj današnjih informacijskih vještina kako za učenike tako i za učitelje odnosno knjižničare. Učinkovito korištenje interneta važno je jer se na webu pojavljuje sve više informacija, a to ne znači odmah i kvalitetan sadržaj. Vrednovanje pouzdanosti odnosno istinitosti sadržaja, relevantnosti i mogućih ostalih kriterija te evaluacija izgleda web stranica i predmetnih portala spada u zasebnu kategoriju informacijskih vještina. Od izuzetne je koristi naučiti učenike i kako voditi bilješke. Osim toga, važan dio čine i školske web stranice koje ne bi trebale postojati samo zato jer je moderno da svaka škola ima svoju web stranicu, već one prvenstveno moraju služiti učenicima i nastavnicima, a tek onda i ljudima izvan školskog okruženja, tvrdi Herring. Naime, *školska web stranica može biti moćan alat koji omogućava učenicima, osoblju škole, roditeljima i drugim školama pristup resursima za učenje (i tiskanim i elektroničkim)*²¹. Knjiga koju smo spomenuli nudi mnoštvo

²¹ Ibid. str. 114

praktičnih primjera i vježbi kako uključiti učenike u ovakve aktivnosti, ali nudi i knjižničarima kao informacijskim stručnjacima savjete i upute kako poboljšati rad po tom pitanju.

Informacijske vještine danas su potrebne i u svakodnevnom životu jer se sve više aktivnosti obavlja u elektroničkom obliku, stoga ova tematika nikako ne bi trebala biti zanemarena u obrazovnom sustavu.

3. Ostvarivost zadaća školske knjižnice

U skladu s prethodno navedenim zadaćama školske knjižnice istražili smo koliko se i kako one provode u praksi i to na primjeru dviju osnovnoškolskih knjižnica: Osnovna škola *Milan Brozović* (Kastav) te Osnovna škola *Vežica* (Rijeka). Škole se razlikuju veličinom prostora školske knjižnice, opremljenosti te brojem korisnika.

Knjižnica OŠ *Milan Brozović* u Kastvu prostire se na 129 m² u prizemlju Škole te posjeduje stotinjak godina stare knjige i časopise na latinskom, slovenskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Suvremeni fond knjižnice broji 11 957 knjiga (lektirni naslovi, ostala književna djela, stručna literatura, ostalo) što se redovito godišnje dopunjuje novim naslovima. Na web stranici Škole nalazi se i poveznica na web katalog knjižnice. U školskoj 2015./2016. godini ovu Školu pohađa ukupno 661 učenik, a broj djelatnika je 61 i svi su oni potencijalni korisnici knjižnice²².

Knjižnica OŠ *Vežica* prostire se 80 m² na prvom katu Škole te raspolaže fondom od oko 12.700 knjiga (referentna zbirka, lektire, časopisi i ostala građa).

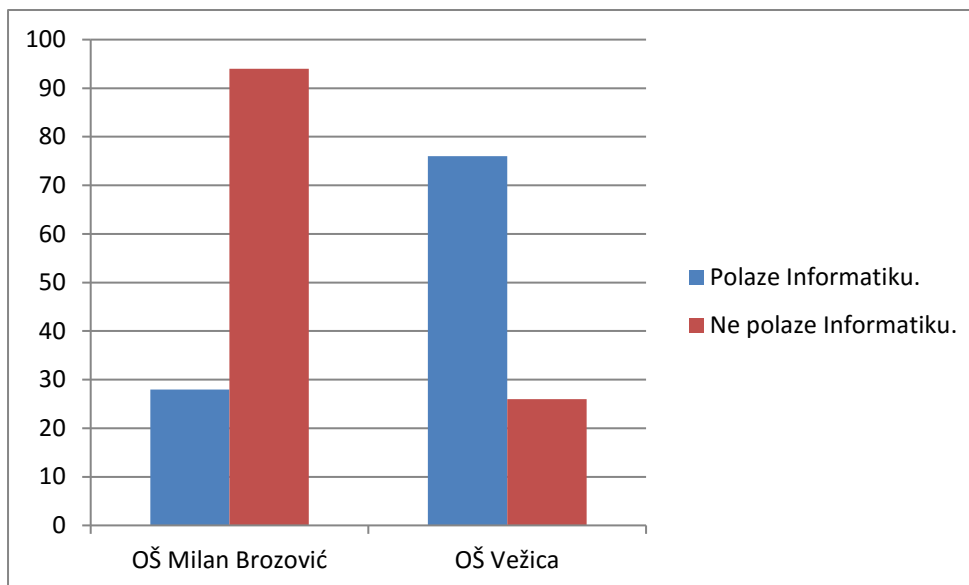
²² Podaci preuzeti s web stranice www.os-mbrozovic-kastav.com [3.8.2016.]

Na web stranici nema poveznicu na web katalog knjižnice. U školskoj 2015./2016. godini nastavu pohađa 399 učenika, a broj je djelatnika 62.

3.1. Analiza ankete

Istraživanje smo proveli među učenicima sedmih i osmih razreda u obje navedene škole. U OŠ *Milan Brozović* sudjelovalo je 57 učenika osmog razreda i 65 učenika sedmog razreda odnosno ukupno je ispunilo anketu 122 učenika. U OŠ *Vežica* anketiran je 51 učenik osmog razreda i 51 učenik sedmog razreda odnosno ukupno su u istraživanju sudjelovala 102 učenika pri čemu svi učenici u nastavi rabe i-pad kao nastavno sredstvo (po čemu se i razlikuju od OŠ *Milan Brozović*) osim jednog razrednog odjela osmog razreda koji ima 15 učenika. Dakle, anketu je ispunilo ukupno 224 učenika u obje škole.

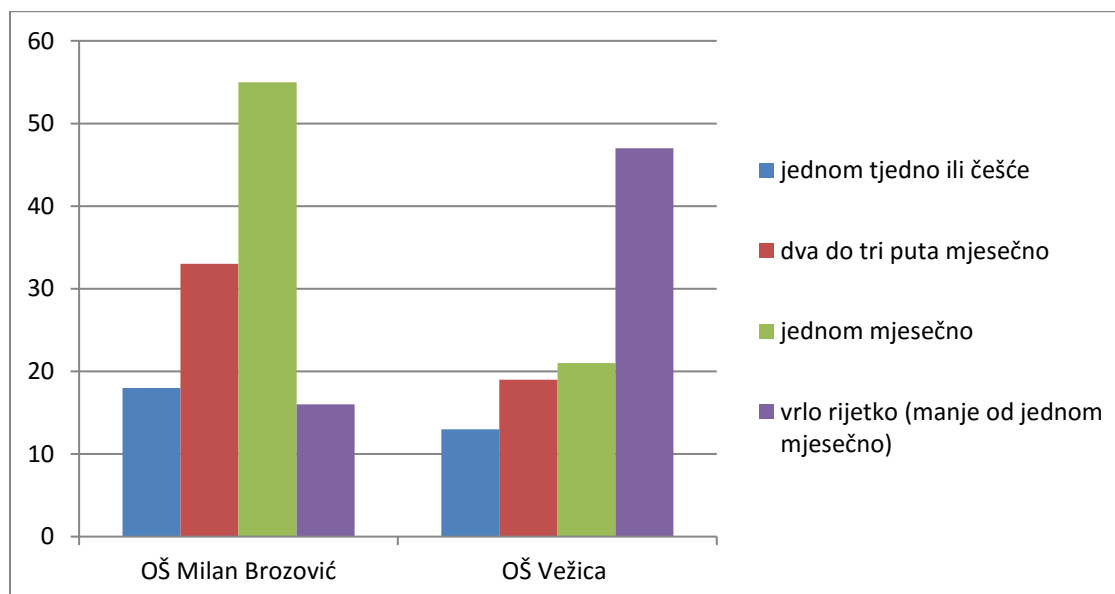
Na početku se htjelo ispitati koliko učenika polazi nastavu Informatike, koliko često posjećuju školsku knjižnicu i jesu li članovi još koje knjižnice. Već u prvom pitanju vidljiva je razlika između učenika kastavske i vežičke škole. Naime, čak 77% učenika kastavske škole ne polazi nastavu Informatike, dok skoro jednaki postotak (75%) na Vežici polazi nastavu Informatike. Taj podatak uvelike govori da snalaženju učenika u svijetu weba vjerojatno pomažu i učitelji navedenog predmeta, naravno i više ili manje i ostalih predmeta. Informacijska pismenost učenika nije nešto čime bi se trebali baviti isključivo školski knjižničari, stoga je ovaj podatak važan pri razumijevanju daljnje analize ankete.

Slika 1

Pokazatelj pohađanja izborne nastave Informatike u obje škole.

Koliko učenici često posjećuju školsku knjižnicu iz bilo kojeg razloga pokazuje slika broj 2.

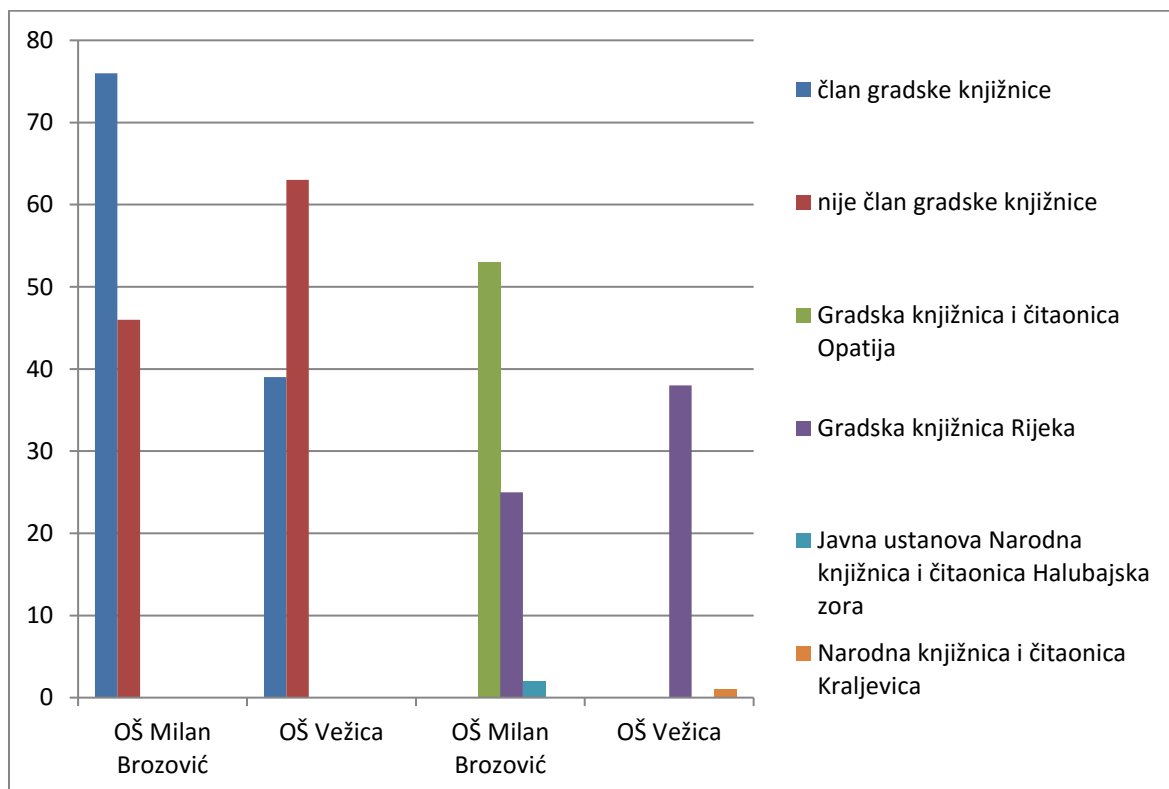

Slika 2

Pokazatelj posjećenosti školske knjižnice učenika sedmih i osmih razreda u obje škole.

I tu je vidljiva razlika. Učenici kastavske škole češće posjećuju školsku knjižnicu, a većina njih to ipak čini barem jednom mjesečno (45%) -

pretpostavka je zbog posudbe lektirnog djela. Na Vežici školsku knjižnicu posjećuju rjeđe, a ovdje pak većinu (46%) zauzimaju oni učenici koji je posjećuju vrlo rijetko odnosno manje od jednom mjesečno. Pretpostavljamo da je to zato što učenici možda češće čitaju e-lektire ili posjećuju gradsku knjižnicu. Ne bi bilo dobro ustanoviti kako učenici ne posjećuju knjižnicu jer ne čitaju, unatoč tome što su dva učenika dopisala da nikad ne posjećuju školsku knjižnicu. Ovo su podaci koji svakako traže preispitivanje razloga ovakvoga stanja. No, već je sljedeći podatak, vidljiv iz Slike 3, zabrinjavajući jer je samo 38% anketiranih učenika OŠ *Vežica* učlanjeno u gradsku knjižnicu, dok je u Kastvu čak 62% učenika. Sada možemo zaista postaviti pitanje čitaju li anketirani učenici vežičke škole knjige i zašto tako slabo posjećuju knjižnice (školsku ili gradsku)?!

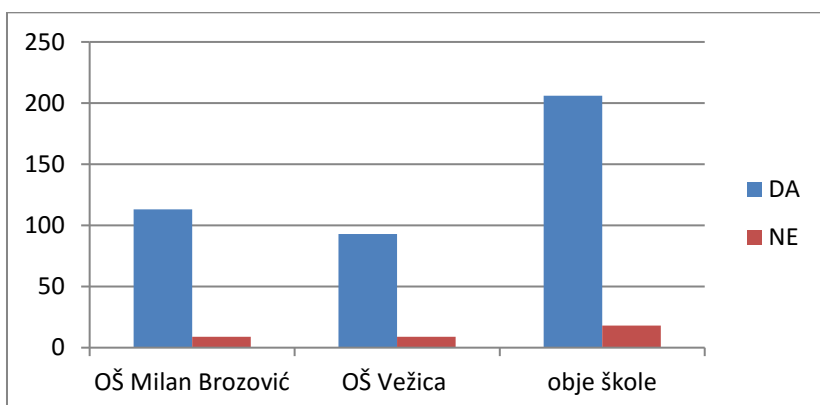

Slika 3

Pokazatelj broja učenika koji su učlanjeni u neku drugu knjižnicu te koju knjižnicu.

Učenici koji su članovi neke druge knjižnice najčešće biraju knjižnicu prema blizini mjesta stanovanja odnosno praktičnosti pristupa pa je i logično da je većina učenika kastavske škole (66%) učlanjena u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Opatija odnosno njezin ogranak u Kastvu. Ostali su učlanjeni u pojedine odjele Gradske knjižnice Rijeka (Zamet, Turnić ili dječji odjel Stribor). Samo su dva učenika članovi Narodne knjižnice i čitaonice Halubajska zora u Viškovu, razlog je vjerojatno blizina mjesta stanovanja. Većina učenika vežičke škole (97%) učlanjena je u Gradsku knjižnicu Rijeka odnosno njezine ogranke Stribor, Turnić, Trsat, osim jednog učenika koji je član Narodne knjižnice i čitaonice Kraljevica. Sam podatak o tome u koju je knjižnicu učlanjen pojedini učenik možda je ovdje manje relevantan, no i dalje stoji podatak o nedovoljnoj posjećenosti vežičkih učenika knjižnicama.

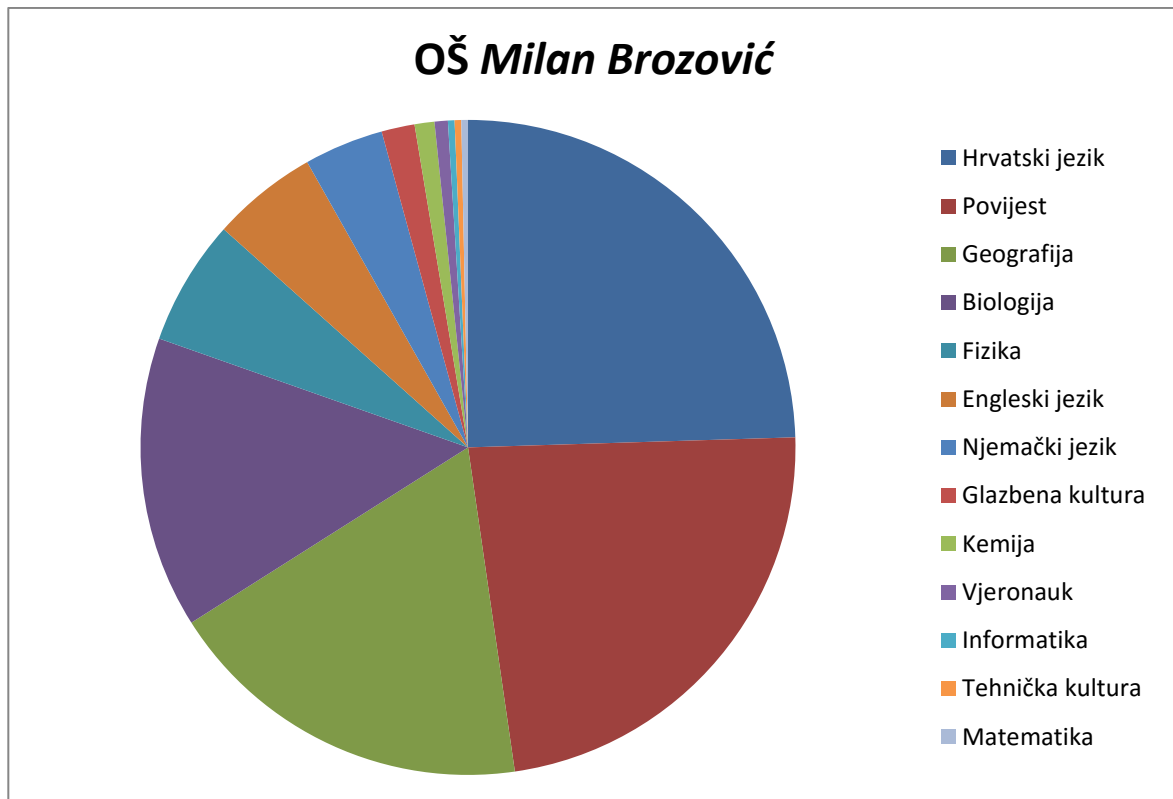
Ispitali smo dobivaju li učenici završnih razreda zadatke u školi kao što su priprema i izradba projekata ili drugih školskih ili domaćih radova koji uključuju istraživački rad u knjižnici ili/i na internetu. Očekivano je većina učenika u obje škole odgovorila potvrdno (93% u Kastvu odnosno 91% na Vežici). Dakle, prema Slici 4 od ukupnog broja anketiranih u obje škole čak 92% učenika je imalo takav zadatak što je dobro i nudi nam se preciznija mogućnost analize njihovoga rada.

Slika 4

Pokazatelj broja učenika koji su uključeni u istraživačke radove.

Ispitali smo nadalje iz kojih nastavnih predmeta učenici dobivaju takve zadatke, a rezultati su prikazani na Slici 5 i Slici 6. Učenici su najčešće bilježili više odgovora odnosno više nastavnih predmeta koji obuhvaćaju takve zadatke.

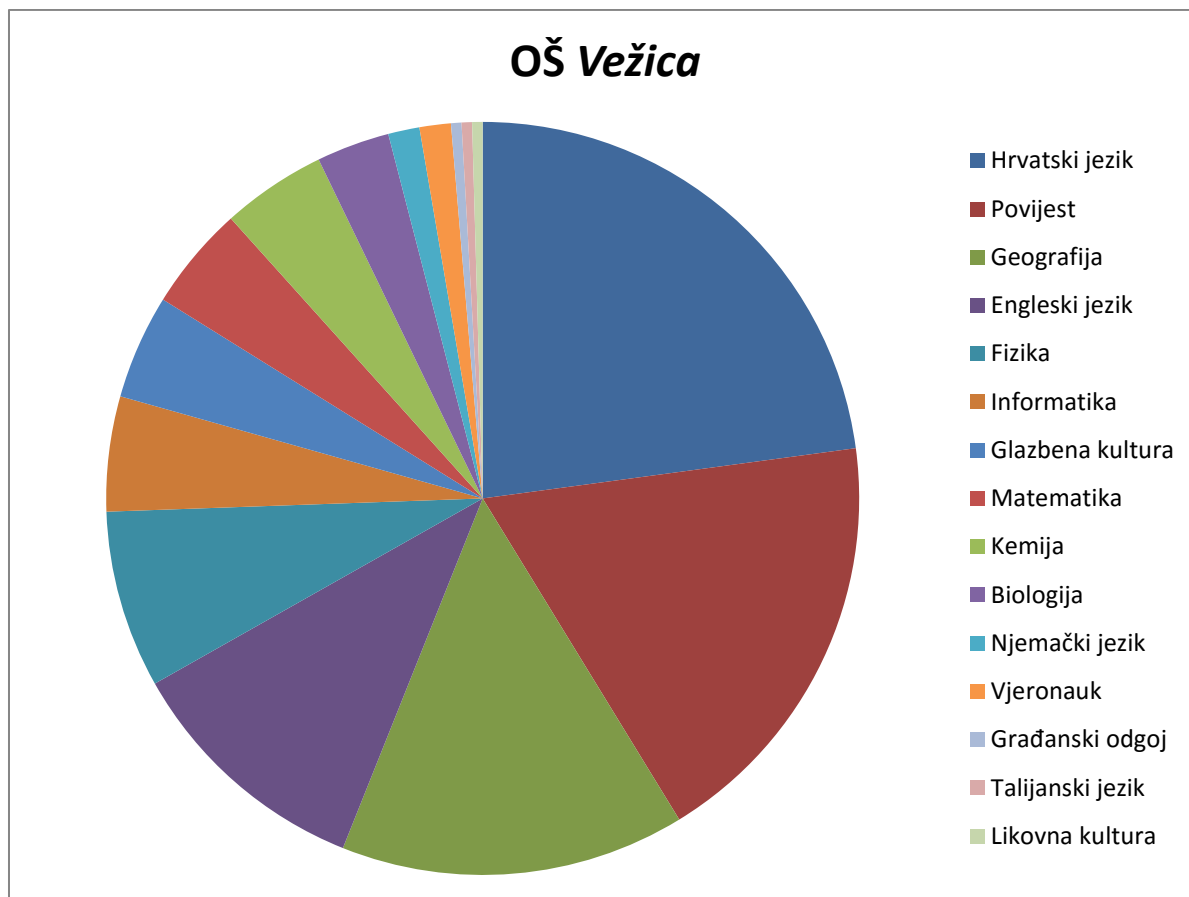

Slika 5

Zastupljenost nastavnih predmeta u istraživačkim radovima učenika OŠ *Milan Brozović* u Kastvu.

U OŠ *Milan Brozović* učenici najčešće istražuju teme iz područja nastavnih predmeta: Hrvatski jezik (25%), Povijest (23%), Geografija (18%) i Biologija (14%). Manje su zastupljeni predmeti Fizika (6%), Engleski jezik (5%), Njemački jezik (4%) i vrlo slabo Glazbena kultura, Kemija, Vjeronauk, Informatika, Tehnička kultura i Matematika koje je navelo od 1 do 5 učenika. Iznenađujuće je malo istraživačkog rada u Informatici (rad na internetu), no svojevrsno opravdanje je to što u Kastvu vrlo mali broj učenika polazi nastavu Informatike. Svakako je moguće više proširiti tematiku istraživanja na slabije zastupljene nastavne predmete kako bi učenicima takav rad postao očekivani,

uobičajeni rad kako na internetu, tako i u bogatoj školskoj knjižnici koja se redovito opskrpljuje novim naslovima. To ne mora nužno uvijek biti neki opsežan zadatak, već i kratka petominutna domaća zadaća.

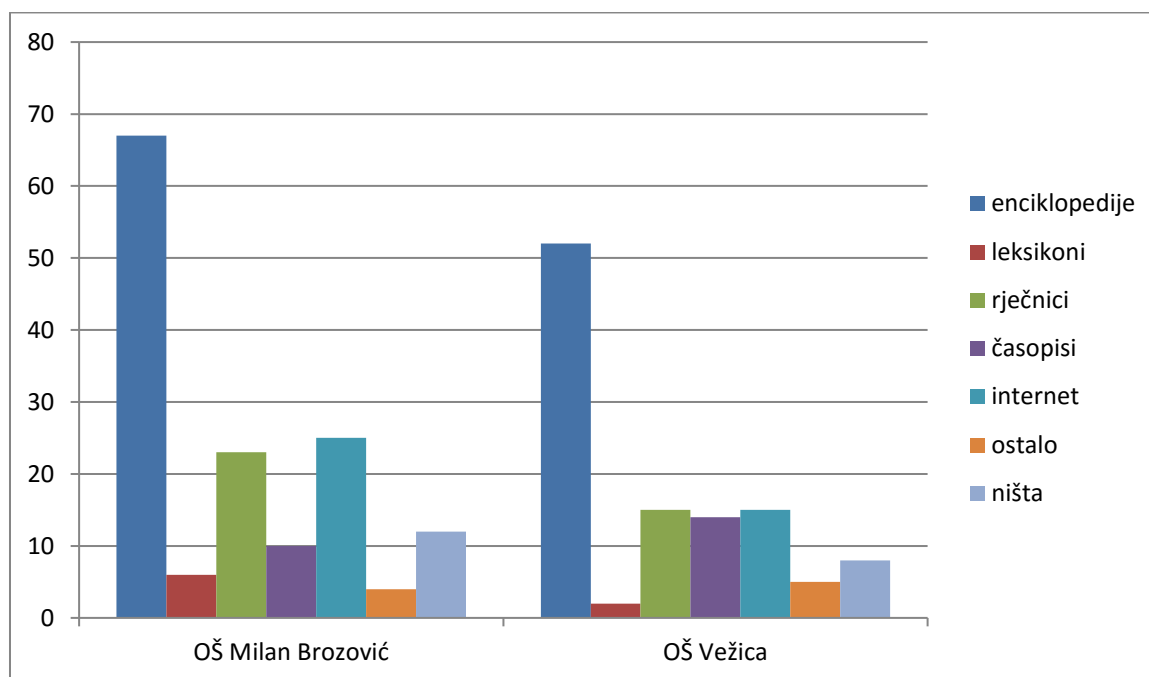
Slika 6

Zastupljenost nastavnih predmeta u istraživačkim radovima učenika OŠ Vežica.

U OŠ *Vežica* istraživački je rad najzastupljeniji u nastavi Hrvatskoga jezika (51%), Povijesti (18%), Geografije (15%) i Engleskog jezika (11%), a zatim slijede Fizika (8%), Informatika (5%), Glazbena kultura, Matematika, Kemija (10%), Biologija i Njemački jezik (3%) te Građanski odgoj, Talijanski jezik i Likovna kultura (0.4%). Nastavni su predmeti ovdje raznolikije zastupljeni, što znači da učenici dobivaju takve zadatke iz više predmeta nego u Kastvu. U obje su škole najzastupljeniji predmeti Hrvatski jezik, Povijest i Geografija. Razlika među ostalim predmetima između obje škole nije velika, ali ipak prednost ovi ostali predmeti imaju u OŠ *Vežica* koji su ovdje više i raznolikije zastupljeni –

pretpostavka je da je to, između ostaloga, rezultat rada s i-padom u nastavi i kod kuće, a ne nužno s radom školske knjižnice obzirom da je u Vežici slabo posjećena, a istraživački rad ipak postoji.

U takvom istraživačkom ili drugom radu učenici koriste različite izvore što je prikazano na Slici 7.

Slika 7

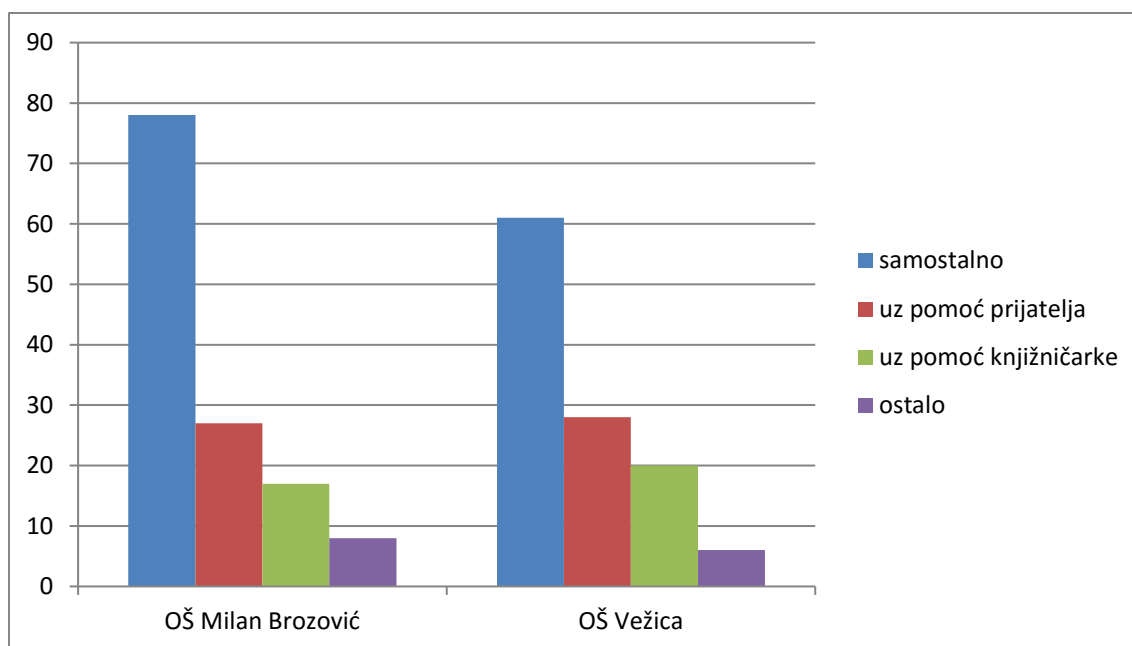
Izvori koje koriste učenici za istraživački ili drugi rad.

Učenici su mogli u ovom pitanju istaknuti više odgovora ili dopisati svoje individualne odgovore. U OŠ *Milan Brozović* učenici najviše koriste enciklopedije (46%) za istraživački rad, slijede rječnici (16%) i rad na internetu što su sami dopisali (17%). Jedna je učenica dopisala komentar da se taj istraživački rad na internetu ostvaruje kod kuće, a ne u školskoj knjižnici. Učenici OŠ *Vežica* također najčešće rabe enciklopedije (47%), a zatim slijede rječnici (14%), internetski izvori (14%) i časopisi (13%). I u jednoj i u drugoj školi slabije se rabe leksikoni. Treba istaknuti da pojedini učenici ne razlikuju izvore za istraživanje odnosno referentnu zbirku od beletristike što dokazuju

njihovi individualni odgovori: 2% učenika u Kastvu odnosno 3% učenika na Vežici navodi lektiru i ostalu beletristiku kao materijal za istraživanje. Dobro je što ipak većina učenika rabi različite izvore i u tom smislu su obje škole podjednake. Rad u nastavi ili u knjižnici ovisi i o nastavnim sredstvima, mogućnostima i opremljenosti kao i o smjernicama koje daju kako učitelji, tako i školski knjižničari, stoga valja napomenuti da veliku ulogu u uporabi i razlikovanju/prepoznavanju ovakvih izvora ima edukacija na satu, a još više i važnije edukacija u školskoj knjižnici. Također, iako ovdje to nismo istraživali, nameće nam se pitanje kojim se sve nastavnim sredstvima služe učitelji u pripremi svojih satova (osim udžbenika i radnih bilježnica), na koji način osuvremenjuju nastavni proces i rabe li učenici i tijekom nastave dodatne izvore znanja ili pak to čine samo za samostalan istraživački rad. Naime, savjeti i upute učitelja na nastavi nadovezuju se i na postupke učenika izvan nastavnog procesa. A na ovo pitanje nadovezuje se i pitanje suradnje učitelja i školskog knjižničara. Blisko ovom promišljanju jest teza Dinke Kovačević koja je anketom među učiteljima dokazala da *ako školsku knjižnicu u izvođenju nastave i u svom permanentnom obrazovanju koriste učitelji, koristit će je i učenici*²³.

Do navedenih izvora učenici u obje škole najčešće dolaze samostalno (Kastav 60%, Vežica 53%), a ponekad uz pomoć prijatelja (Kastav 21%, Vežica 24%) ili knjižničarke (Kastav 13%, Vežica 17%) – detaljniji je pokazatelj na Slici 8. Zaključujemo da učenici uglavnom samostalno istražuju što je dobro pod uvjetom da imaju predznanja kako pronalaziti i istraživati navedene izvore.

²³ Kovačević, D. Stavovi učitelja prema školskoj knjižnici. u: Šeta, V., ur. Zbornik radova Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (1996, Crikvenica) : Školska knjižnica i motivacija. Rijeka : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci ; Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa RH, 1997., str. 31

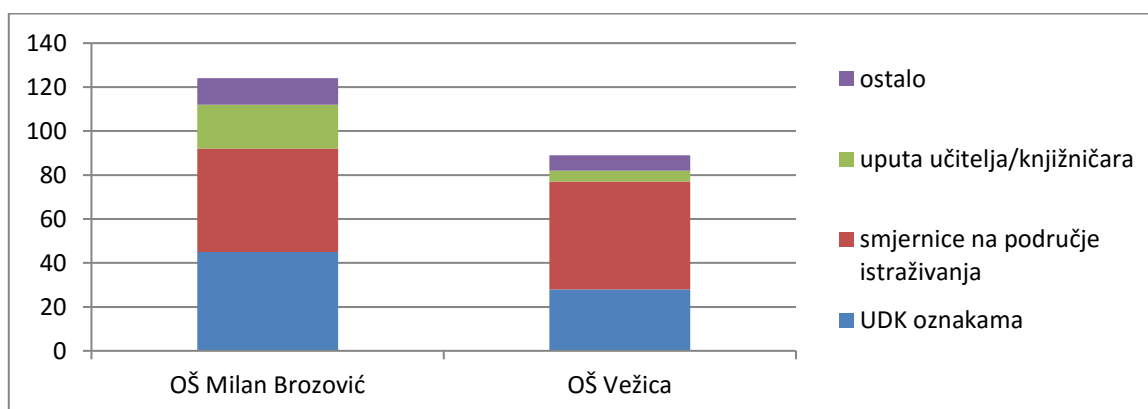

Slika 8

Pokazatelj samostalnosti pronalaska izvora u knjižnici.

Pod ostalo učenici su mogli dopisati druge načine pomoći pronalaska izvora. Iako u malom postotku, ponovno su isticali rad na računalu odnosno internetu (2%) te pomoć učitelja, roditelja, braće. Znatnijih razlika među učenicima koji rabe i-pad u nastavi od ostalih nema.

Također nas je zanimalo kako učenici dolaze do izvora kojima se služe u svom radu. Učestalost načina traženja navedenih izvora prikazana je na Slici 9.

Slika 9

Pokazatelj učestalosti načina traženja odnosno dolaženja do prethodno navedenih izvora.

Od ukupnog broja učenika koji su ponudili odgovor na ovo pitanje, najveći broj učenika u obje škole tvrdi da se pri traženju navedenih izvora služe smjernicama koje ih upućuju na područje istraživanja, npr. jezik, religija, povijest itd. (Kastav 38%, Vežica 56%), a nakon toga se služe i UDK oznakama (Kastav 36%, Vežica 31%). 11% učenika u Kastvu imaju pri tome pomoć u obliku upute učitelja koji im daje konkretan naslov knjige ili članka ili savjeta knjižničara, dok se na Vežici takvim oblikom pronalaska izvora služi samo 6% učenika. U rubriku ostalo učenici su mogli sami dopisati svoj komentar i u obje škole (7% učenika u svakoj) pokazalo se da ne razumiju postavljeno pitanje odnosno nedostatak edukacije u tom smislu. Naime, navodili su da se koriste Wikipedijom, računalom, naslovom knjige ili početnim slovom prezimena pisca, čak i *lijepim tirkiznim oznakama inicijala autora knjige!*? Jedan učenik naznačio je da se koristi *nazivima koji stoje na knjigama (dugo tražim)*. Dakle, postoji sumnja u razumijevanje ovoga pitanja odnosno neznanje o tome kako se služiti referentnom zbirkom pa mogli bismo reći da sumnja ide do te mjere da se zapitamo kako se uopće znaju služiti UDK oznakama ako su npr. na Vežici rijetko uopće u školskoj knjižnici. Nećemo zanemariti veliki postotak onih koji se znaju služiti referentnom zbirkom, no svakako je potrebna edukacija ili pak uvježbavanje naučenoga znanja - čak češća primjena kako se ne bi dogodilo da se među referentnom zbirkom snalaze prema prezimenu autora ili pak boji oznake jer tako neće nikad naći knjigu traženoga sadržaja.

Već smo napisali da školska knjižnica u Kastvu ima mogućnost pretraživanja kataloga putem interneta, no učenici na taj način mogu istraživati tražene sadržaje i u drugim knjižnicama u koje su učlanjeni. Slika 10 pokazuje vrlo mali broj onih učenika koji koriste tu uslugu koju im knjižnica nudi.

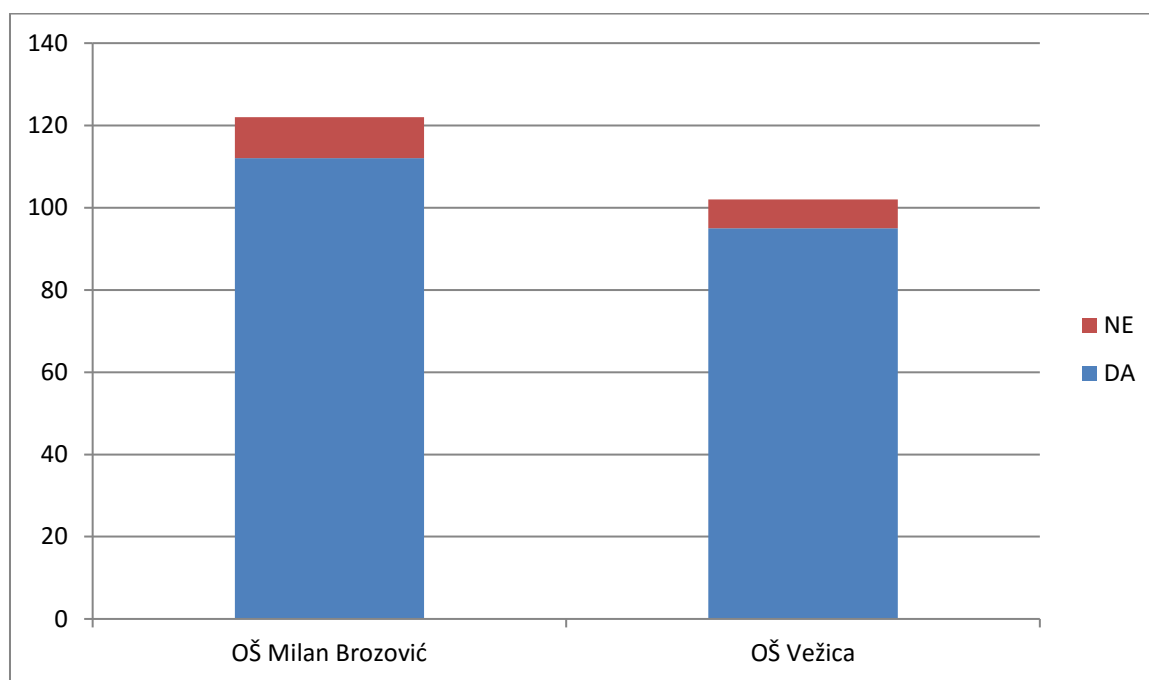

Slika 10

Pokazatelj postojanja pretraživanja knjižničnog kataloga putem interneta među anketiranim učenicima u OŠ *Milan Brozović* i OŠ *Vežica*.

Od 122 anketirana učenika u Kastvu i 102 na Vežici samo ih 14 (11%) u Kastvu i 11 (11%) na Vežici pretražuje knjižnični katalog putem interneta. Učenici vjerojatno ne znaju za tu uslugu ili možda ne znaju kako to činiti, stoga je i za ovakav oblik korištenja mogućnosti koje knjižnica nudi svakako potrebna edukacija u školskoj knjižnici jer ih očito nitko nije motivirao, uputio ili pak učenici jednostavno nisu stekli naviku korištenja te usluge. Učenicima je jednostavnije doći u školsku knjižnicu i pitati knjižničarku za savjet ili potreban naslov, nego se samostalno potruditi doći do tražene knjige. To svakako govori o učenicima kao korisnicima koji su navikli na serviranje traženoga bez puno truda pa s jedne strane izgleda da se znaju služiti računalom više negoli neki učitelji ili možda roditelji, no s druge strane konkretna primjena informacijske pismenosti u svrhu izvršenja konkretnih istraživačkih zadataka izostaje ako se učenicima daje gotov proizvod odnosno tražena građa. Kada učenik traži određenu knjigu, treba ga jasno uputiti na katalog koji mu upravo u tome pomaže.

Slika 11 prikazuje u kolikom omjeru anketirani učenici istražuju na internetu.

Slika 11

Istražuju li učenici na internetu?

Od 122 anketirana učenika u Kastvu čak 112 učenika (92%) istražuje na internetu, a na Vežici od 102 anketirana čak 95 (93%). Dakle, nema razlike među školama, zaista veliki broj učenika svoj istraživački rad obavlja putem interneta što je bilo i očekivano. Razlike nema obzirom na to rabe li ili ne rabe iPad u nastavi, a 7% onih koji na Vežici to ne čini – to nisu učenici koji ne rabe iPad kao nastavno sredstvo, već oni koji očito ne prijanjaju takvim oblicima rada.

Učenici također očekivano na internetu najčešće rabe internetsku tražilicu Google – www.google.hr (112 učenika odnosno 92% u Kastvu te 105 učenika odnosno 98% na Vežici). Svoju neupućenost i ovdje su otkrili dopisivanjem odgovora kao što su Wikipedija i Youtube, dok je samo jedan učenik istaknuo tražilicu Bing (www.bing.com). Potrebu za edukacijom dokazuje i činjenica da učenici Wikipediju i Youtube smatraju tražilicama. To su svakako stranice koje

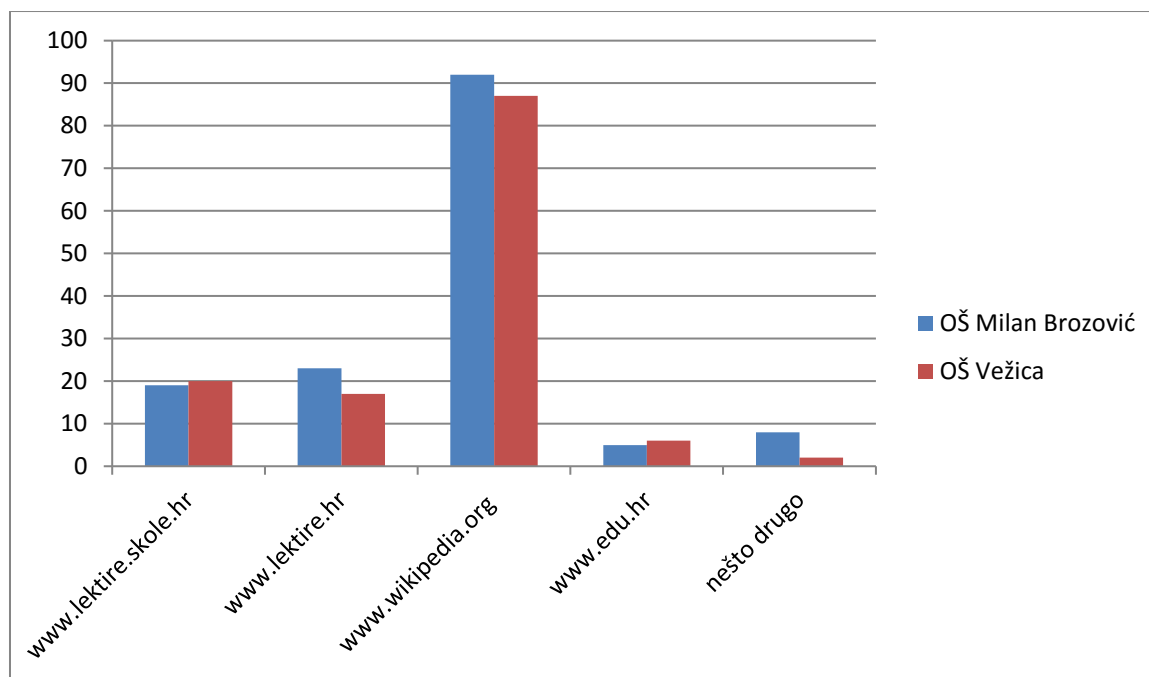
učenici vrlo često koriste, no Wikipedija je višejezična slobodna web enciklopedija koju uređuju volonteri diljem svijeta, dok je Youtube mrežna usluga za razmjenu videozapisa. S druge pak strane podsjećamo da su tražilice *ogromne baze podataka koje sadrže datoteke mrežnih stranica koje računalo automatski prikuplja... Termin se točnije odnosi na bilo koji softver koji se koristi za pretraživanje bilo koje baze podataka. Na internetu, izraz se obično odnosi na velike baze podataka web stranica koje se generiraju automatski*²⁴. Pojednostavljeno rečeno tražilicom smatramo specijalizirano web mjesto koje služi lakšem i bržem pronalaženju informacija na internetu u različitim oblicima odnosno vrstama datoteka (tekst, slika, video, web stranica itd.). Osim već spomenutog Googlea, poznate su različite vrste tražilica: Yahoo! (www.yahoo.com), Bing (www.bing.com), AltaVista (www.altavista.com), Lycos (www.lycos.com) i druge. Svaka tražilica ima svoje posebne značajke i kvalitetu koja nije mjerljiva po najvećoj uporabi, već po potrebama korisnika u odnosu na traženi sadržaj.

Pri internetskom pretraživanju moguće je koristiti različite strategije pronalaženja podataka, npr. identificiranje ključnih riječi, učinkovita uporaba Booleovih operatora (AND, OR, NOT, NEAR, ADJ(ACENT)) i dr. Isto je tako važno imati jasan cilj usmjerenog traženja kako bi rezultati bili precizniji. Na webu se nudi velik broj stranica koji nude pomoć u snalaženju na internetu, ako već učenici nisu takvo opismenjavanje od nekoga naučili. Učenici u Kastvu uglavnom se ne služe takvim strategijama traženja na internetu (93 učenika odnosno 76%), dok na Vežici većina ipak to čini (60 učenika odnosno 59%). Dakle, u ovom smislu lakše, brže i točnije do podataka dolaze Vežičani jer ih je netko o tome educirao, a pretpostavka je da je to učitelj/ica Informatike obzirom da u ovoj školi više učenika polazi izbornu nastavu Informatike, a već smo

²⁴ Nottes (1999.), u: Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare.

utvrdili da ne posjećuju često knjižnicu. Sama činjenica da rabe i-pad u nastavi može, ali i ne mora imati veze s ovom činjenicom.

Učenike smo pitali koje mrežne stranice najviše posjećuju za potrebe školskog rada. Njihovi su odgovori prikazani na Slici 12.

Slika 12

Pokazatelj posjećenosti mrežnih stranica za potrebe školskog rada među učenicima OŠ Milan Brozović i OŠ Vežica.

Grafikon na Slici 12 jasno pokazuje da učenici najčešće za potrebe školskog rada rabe web stranicu www.wikipedia.org (u Kastvu je taj odgovor zaokružilo 92 učenika, a na Vežici 87 učenika). Sama ideja Wikipedije nije loša jer je zamišljena kao prava opća enciklopedija, a ona na hrvatskom jeziku predstavljena je *kao izvor točnih i opsežnih informacija o Hrvatskoj i svim hrvatskim temama (književnost, povijest, slikarstvo,...)*²⁵. Naravno da postoje i pravila doprinosa takvoj enciklopediji koja je slobodna i svatko može biti njezin autor, no nisu svi članci i objave na Wikipediji jednako kvalitetni jer članci su

²⁵ https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:%C5%A0to_je_najpotrebnije [7.8.2016.]

na njoj točni *onoliko koliko su se suradnici koji su ih pisali trudili*²⁶. Ono što svakako treba istaknuti ovdje, ali osobito korisnicima Wikipedije, a to su u velikoj mjeri i naši učenici jest sljedeće: *za kraj, (djelomična) parafraza riječi Jimba Walesa: „Wikipedijom se treba služiti za orijentaciju, kao i svakom drugom enciklopedijom. Za dublju analizu bilo koje teme ionako se obraćamo stručnoj literaturi, bilo da pišemo članak na wikipediji, ili seminarski, maturski, diplomski rad, magisterij ili neku studiju.“*²⁷ Mi bismo nadodali da se isti postupak koristi i pri izradbi školskih radova, za one sažetije možda je dovoljno zaviriti u enciklopediju (pa tako i u Wikipediju), ali za one opširnije svakako proširiti krug istraživanja izvora.

Na drugom i trećem mjestu posjećenosti stranice su www.lektire.skole.hr koja služi za čitanje e-lektira te www.lektire.hr koja može poslužiti kao pomoć pri pisanju i razumijevanju lektira jer sadrži sažetke i kratke interpretacije mnogih lektirnih naslova. Rijetki su istaknuli odgovor d) www.edu.hr (portal koji uključuje Nacionalni portal za učenje na daljinu „Nikola Tesla“, Online enciklopediju, Video portal Balatazar, eLektire...) – samo 11 učenika ukupno u obje škole. Edu.hr portal je *centralno mjesto za pristup uslugama koje pruža CARNet, a dostupne su uz primjenu elektroničkog identiteta u sustavu AAI@EduHr*²⁸. Elektronički identitet za svakog učenika, ako već nema, može otvoriti administrator imenika u školi.

Neznanje i komoditet u pronalaženju informacija otkrivaju nam se u odgovoru pod *e) ostalo* uz rijetko ugodno iznenađenje (eduvizija.hr), dok sljedeći komentari pojedinih učenika govore mnogo o učeničkoj bezvoljnosti za konkretnim i kvalitetnim istraživačkim radom:

²⁶ https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:%C4%8Cesto_postavljana_pitanja [7.8.2016.]

²⁷ https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:Vjerodostojnost_Wikipedije [7.8.2016.]

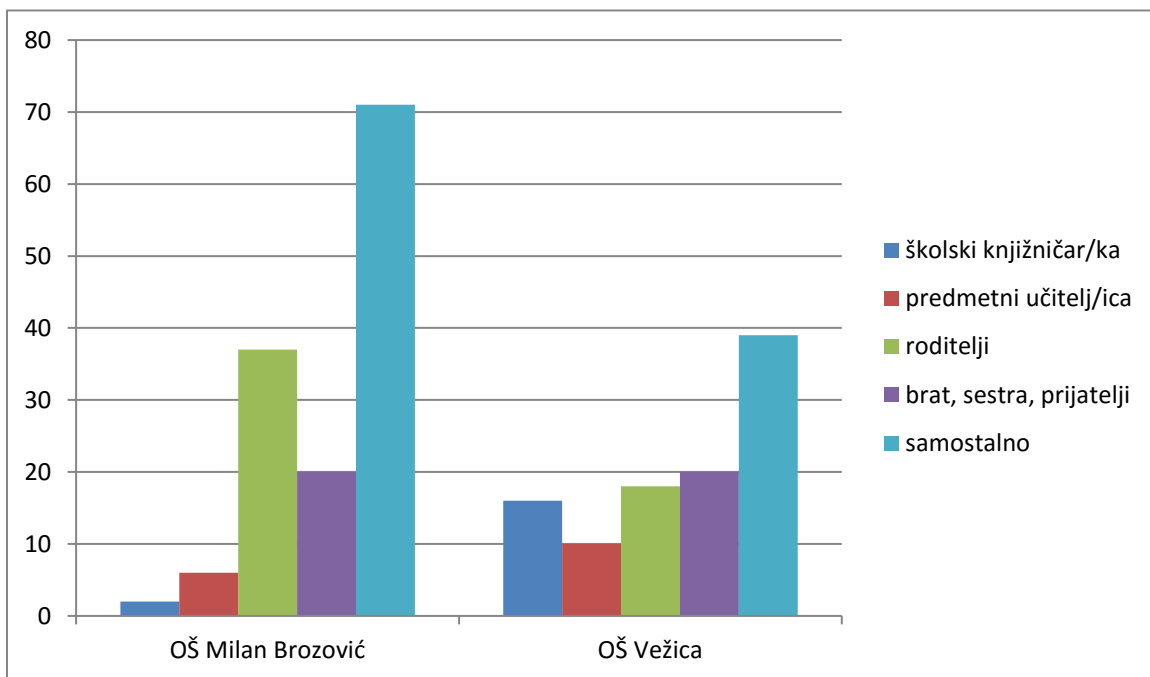
²⁸ CARNet : Edu.hr portal (8.2.2012.). URL: <http://www.carnet.hr/eduhr> [7.8.2016.]

- upišem lektiru koja mi treba pa odaberem što mi se čini najbolje i najčitljivije
- nešto gdje je sve riješeno
- bilo što što mi je potrebno, prvo što izađe
- e-dnevnik.

Nameće nam se zaključak da je djeci ponovno važno istaknuti kako vrednovati sadržaj na internetu i vježbati to na konkretnim primjerima i školskim radovima.

Da su učenici ipak svjesni toga potvrđuju njihovi odgovori u sljedećem zadatku. Naime, 112 učenika u Kastvu (92%) i 99 učenika na Vežici (97%) misle da informacije na internetu nisu uvijek točne. Unatoč tome, internet koriste kako smo objasnili u analizi prethodnog pitanja.

Na Slici 13 prikazano je tko učenicima najčešće pomaže u procesu pretraživanja sadržaja na internetu.

Slika 13

Tko najčešće pomaže učenicima OŠ Milan Brozović i OŠ Vežica u procesu pretraživanja na internetu?

Učeničku samostalnost dokazali su i u ovom pitanju njihovi odgovori: čak 52% učenika u Kastvu i 38% na Vežici uglavnom istražuje samostalno. U Kastvu učenici veliku pomoć imaju od roditelja (28%), dok na Vežici podjednako pomažu prijatelji (19%) i roditelji (17%). Od 18 učenika na Vežici (koji čine tih 17%) kojima pomažu roditelji, čak polovina njih (9 učenika) je onih koji ne rabe i-pad u nastavi pa pretpostavljamo da su oni s i-padom u tom smislu samostalniji. Iz njihovih se odgovora nameće vrlo slaba pomoć predmetnih učitelja/ica odnosno knjižničara/ki u pretraživanju interneta, a upravo o njihovoj ulozi ovdje najviše govorimo. Učenicima bi se trebalo omogućiti da po potrebi pretraživanje ostvaruju uz pomoć učitelja odnosno knjižničara te da znaju da se na njihovu pomoć u tom pogledu mogu osloniti. Može se postaviti pitanje zašto je trenutno stanje ovakvo: Smatraju li učitelji odnosno knjižničari da učenike ne treba educirati jer se ionako bolje snalaze na internetu od njih samih pa je zapravo edukacija u tom smislu potrebna najprije učiteljima odnosno knjižničarima? Koliko su podučavatelji educirani educirati o informacijskoj pismenosti? To su pitanja o kojima bi također eventualno još trebalo raspraviti.

Iako su već neka prethodna pitanja odnosno učenički odgovori dali naslutiti da učenici ne znaju u potpunosti vrednovati informaciju pronađenu na internetu, ipak smo im postavili pitanje jesu li naučili kako vrednovati informaciju (provjeriti njezinu točnost) pronađenu u tiskanim ili elektroničkim izvorima. Od 122 anketirana učenika u Kastvu, 70 ih je zaokružilo potvrdan odgovor (57%), dok je od 102 anketirana učenika na Vežici taj odgovor zaokružilo 60 učenika (59%). Oni koji su zaokružili DA, mogli su dopisati od koga su naučili taj postupak.

Naučili od:	OŠ Milan Brozović	OŠ Vežica
roditelja	27 učenika (39%)	13 učenika (22%)
učitelja	19 učenika (27%)	17 učenika (28%)
samostalno	14 učenika (20%)	19 učenika (32%)
ostalo (prijatelji, braća...)	9 učenika (13%)	11 učenika (18%)
knjižničarke	1 učenik (1%)	0 (0%)

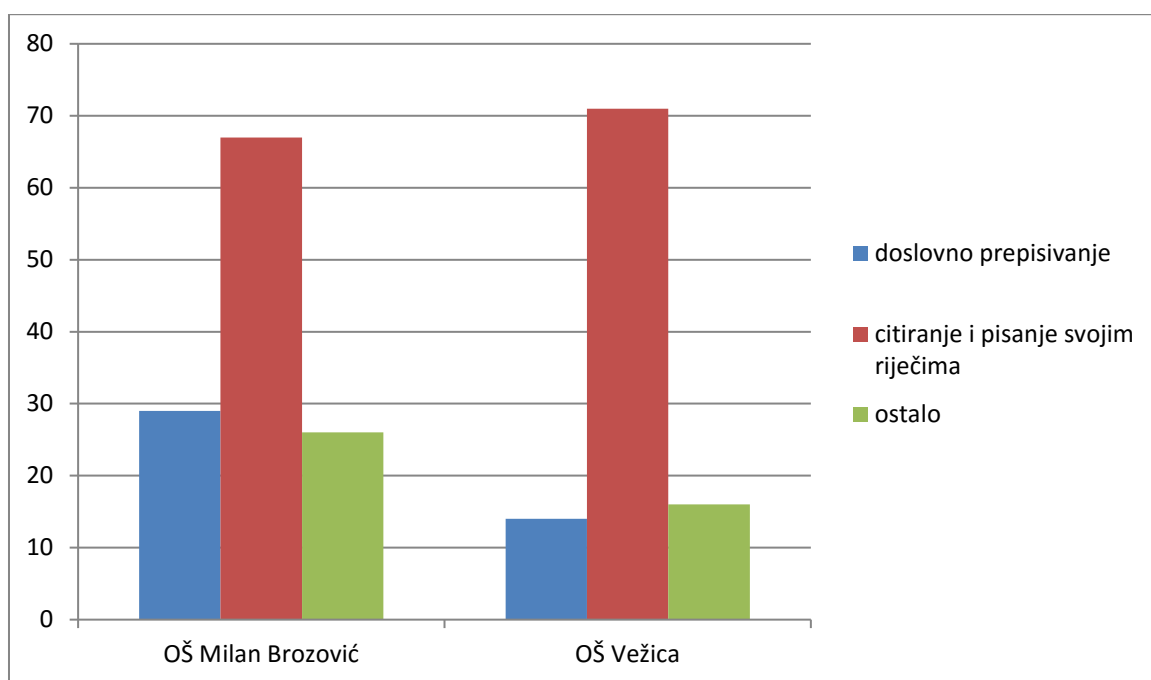
Slika 14

Tablični prikaz od koga su učenici naučili vrednovati informacije iz različitih izvora i u kakvom omjeru.

Točnost informacije nastavski su učenici naučili ponajviše od roditelja (39%), a vežički učenici pokušavaju uglavnom učiti samostalno (32%). No, na tako malom uzorku djece ne možemo konstatirati kako su nastavski učenici manje samostalni, već je jednostavno velika vjerojatnost da se samostalnost djece na Vežici u istraživanju izvora osobito internetskih uglavnom temelji na i-padu kao sredstvu kojim se često koriste i u nastavi, dok u Kastvu djeca nemaju tu mogućnost pa im malo više pomoći pružaju roditelji i učitelji. Zamjetljivo je ipak napomenuti da se samo jedan učenik sjetio spomenuti knjižničarku kao osobu koja također treba podučavati informacijskoj pismenosti, a ovdje je većina učenika ipak na taj način ne doživljava što ćemo uočiti i iz odgovora u posljednjem pitanju (očekivanja od svoje knjižničarke). Da je informacijska pismenost učenika slaba, potvrđuje podatak da 52 učenika u Kastvu (43%) i 42 na Vežici (41%) uopće ne zna kako vrednovati pronađenu informaciju, a taj bi podatak ipak trebao potaknuti na daljnje promišljanje o ovoj temi. Ovaj slučaj sa školama koje smo anketirali nije izdvojen. Kako piše Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, rezultati međunarodnih ispitivanja (TIMSS 2011., PISA 2012., PIRLS, ESLC 2011 i ICILS) pokazuju prosječne i ispodprosječne rezultate u jezičnoj, matematičkoj, financijskoj, digitalnoj, medijskoj i

prirodoslovnoj pismenosti hrvatskih učenika²⁹. Upravo iz tog je razloga MZOS najavio Otvoreni poziv na dostavu projektnih prijedloga (bespovratna sredstva) za različite aktivnosti s područja informacijske pismenosti koje se želi unaprijediti kao temelj stjecanja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Ciljne su skupine učenici te odgojno-obrazovni djelatnici osnovnih i srednjih škola³⁰. Ovaj projekt je zasad najava, ali svakako pozitivan i dobar korak usklađen s potrebama naše odgojno-obrazovne prakse.

Zanimalo nas je na koji način učenici preuzimaju informacije odnosno podatke s interneta, knjiga i časopisa za svoje radove. Prikaz rezultata vidljiv je na Slici 15.

Slika 15

Načini na koji učenici preuzimaju sadržaje iz različitih izvora za svoje školske i domaće radove.

Veliki broj učenika navodi da koristi navodnike odnosno citira pri preuzimanju tuđega sadržaja te da se zaista trude pisati što više svojim riječima: Kastav 55%,

²⁹ Prema: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=14889> [8.8.2016.]

³⁰ Prema: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=14889> [8.8.2016.]

Vežica 71%. Ipak znatna brojka od 24% u Kastvu i 14% na Vežici doslovno prepisuje tuđi tekst kao da su njihove rečenice i to otvoreno priznaje, a vjerojatno niti ne zna (ili možda zna) da je svaki takav postupak bez navođenja izvora plagijat. Posljednja rubrika omogućila je učenicima komentirati i pojasniti svoj način rada. U toj skupini veći dio učenika zapravo piše da koristi parafraziranje i sažimanje, iako to tako ne naziva, već sam sadržaj komentara upućuje na to. Neki od komentara su:

- *pišem svojim riječima, rijetko citiram;*
- *preoblikujem tekst;*
- *prepišem rečenice da imaju isti smisao, ali se koristim drugim riječima;*
- *pročitam tekst i izvučem najbitnije svojim riječima;*
- *prilagodim i skratim tekst.*

Ipak i njih treba educirati što je to parafraziranje i da moraju navesti autora parafraziranog teksta. Drugi dio učenika u toj skupini (vrlo mali broj njih i to sve iz OŠ *Vežica*) zapravo prepisuje, ali tako da promijene poneku riječ ili redoslijed riječi ili pak ne piše u rečenicama, nego u obliku natuknica. Izdvojit ćemo jedan kvalitetniji komentar iz OŠ *Milan Brozović*:

- *sakupljam informacije s više izvora pa oblikujem; pročitam internetski članak, a zatim se potrudim rad napisati potpuno svojim riječima (često napišem koji mi je bio izvor).*

Situacija u pogledu preuzimanja sadržaja nije izrazito loša, no mjesta za poboljšanje ima. Pohvalno je što učenici citiraju i sažimaju što i dalje treba razvijati, ali još se uvijek dio njih oslanja na udobnost prepisivanja i, naravno, nadu da to nitko neće primijetiti (ili možda i ne znaju da to nije dopušteno jer je zapravo riječ o krađi?!). Još jednom potvrđujemo da edukaciju o informacijskoj pismenosti treba jačati, a u ovom slučaju dodatno poučiti učenike kako voditi bilješke, a da to bude svrhovito i efikasno. *Rad s građom, načini navođenja ili citiranja, pošteno služenje građom, bez potkradanja i prepisivanja tuđih izvora,*

*također se moraju osvijestiti i postati dio poduke pismenosti*³¹. Autori navedenog citata (Lasić-Lazić, J.; Laszlo, M. ; Boras, D.) posebno ističu razvijanje sposobnosti razumijevanja pročitanoga i navode da se poteškoće kod odraslih javljaju jer im nedostaje:

- *sposobnost nalaženja biti čitanoga,*
- *sposobnost zapažanja pogrešaka i njihova ispravljanja te*
- *mogućnost prilagodbe postupka čitanja svrsi radi koje se građa čita*³².

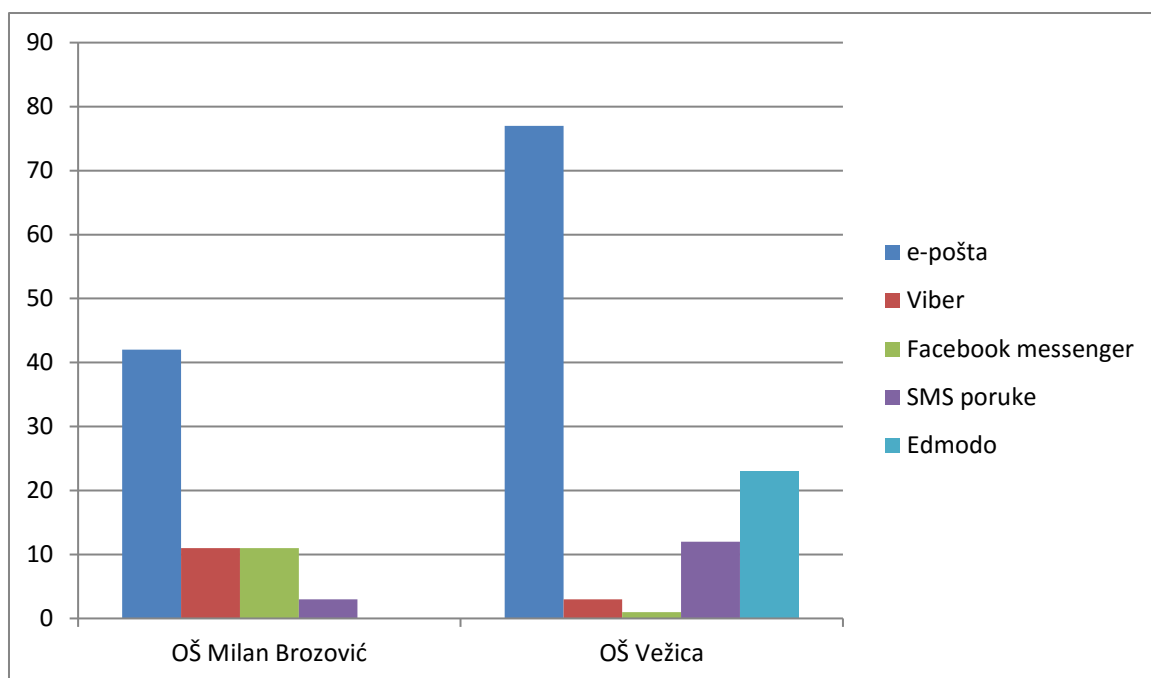
Smatramo da temelje takve pismenosti treba stvarati već u višim razredima osnovne škole, a *predmetni učitelji* (mi bismo dodali i školski knjižničari i stručni suradnici) *moraju shvatiti da ne podučavaju samo činjenice, nego i to kako se čita i piše za koju struku*³³.

Već je znano da se mnogi mladi koriste raznolikim medijima i aplikacijama u međusobnoj komunikaciji čemu su doprinijele društvene mreže i suvremena tehnologija. To je nešto što našim učenicima ne predstavlja problem, već je dio njihove svakodnevice. Upitali smo ih koriste li se nekim oblikom elektroničke komunikacije i sa svojim učiteljima te u kojem obliku. Na Vežici ne iznenađuje, obzirom na uporabu i-pada, da čak 96 učenika (94%) komunicira na taj način s učiteljima, dok u Kastvu to čini njih 62 (samo 51%). Na Slici 16 prikazani su oblici elektroničke komunikacije s učiteljima koje su učenici istaknuli.

³¹ Lasić-Lazić, J. ; Laszlo, M. ; Boras, D. Informacijsko čitanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2008., str. 26

³² Ibid. str. 28

³³ Ibid. str. 37

Slika 16

Vrste elektroničke komunikacije s učiteljima koje su učenici istaknuli u anketi.

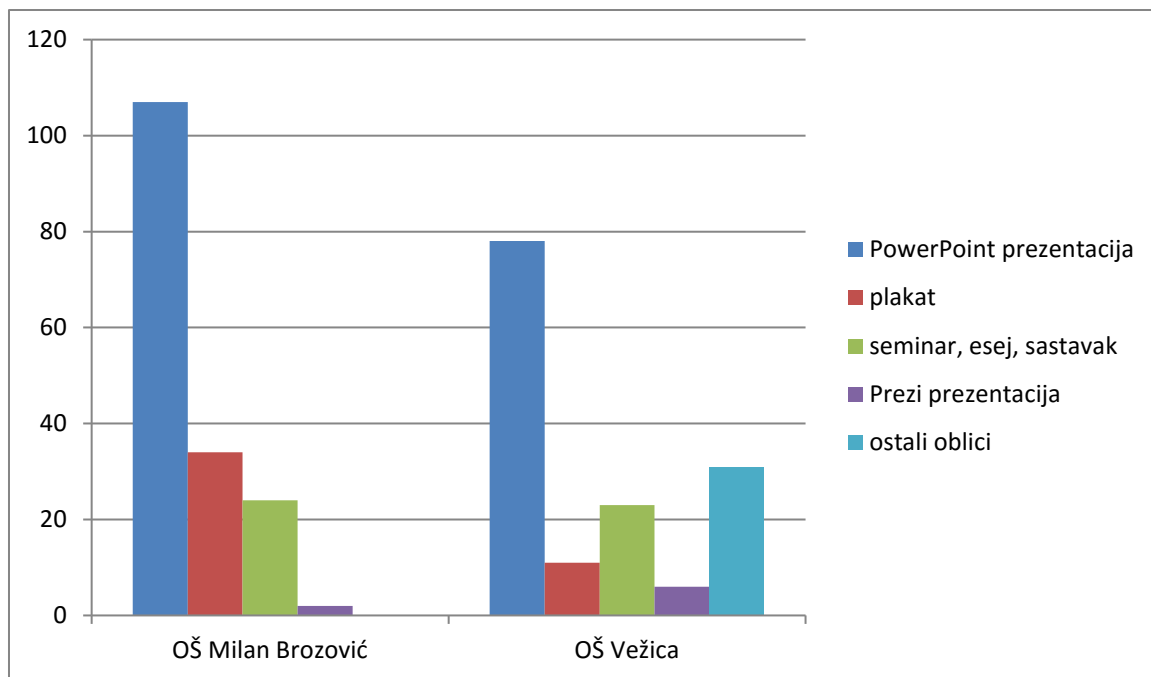
Učenici su mogli dopisati više odgovora. Prevladava komunikacija e-poštom (Kastav 63%, Vežica 66%), a zatim slijedi uporaba aplikacije Viber i Facebook messenger (Kastav – svaka aplikacija po 16%) i Edmodo (Vežica 20%). Zbog praktičnosti i uporabe i-pada vežički učenici koriste aplikaciju Edmodo koju kastavski učenici uopće ne rabe, no neposjedovanje i-pada nije zapreka za korištenje ove aplikacije. Edmodo je vrsta društvene mreže nastala 2008. godine i od tada se stalno razvija, a, između ostaloga, omogućava suradnju u manjim grupama (simulacija razreda) između učitelja i učenika³⁴. S druge strane ne iznenađuje onda da u Kastvu taj omjer malo više zauzimaju neki drugi oblici komunikacije koji su na Vežici istaknuti u manjem omjeru. Različiti elektronički putevi kojima mladi danas komuniciraju svakako bi trebali postati i dio njihove službene komunikacije, a ne samo u privatne svrhe. Možda se ta brojka od 60 učenika (49%) onih koji nemaju naviku na taj način komunicirati s učiteljima u Kastvu ne čini velikom, ali u današnje doba kada suvremena tehnologija cvijeta

³⁴ Tomislav Negulić, Edmodo, 2.4.2014., <http://e-laboratorij.carnet.hr/edmodo-2/> [8.8.2016.]

i kada su rijetki oni koji nemaju pristup internetu - šteta je to ne iskoristiti i u službenije, školske svrhe učeći ih tako poslovnoj odnosno službenoj komunikaciji. U tom je smislu elektronička pošta najbolji oblik komunikacije i treba ga i dalje promovirati kako na razini učenik-učitelj tako i u međusobnoj suradnji učitelja, knjižničara i ostalih aktera u obrazovnom procesu. Poznavanje rada s elektroničkom poštom dio je informacijske pismenosti koju učenici moraju razvijati tijekom školovanja, stoga je izuzetno važno da se u takvu inicijativu uključe i učitelji prihvaćajući taj oblik komunikacije kao jedan od temeljnih. Osim toga važan je i način pisanja takvih tekstova jer on također govori o pošiljatelju poruke i njegovoj (ne)ozbiljnosti u razumijevanju informacijske pismenosti. To područje ovdje nismo istraživali, ali i na tome treba raditi jer učiteljsko iskustvo³⁵ pokazuje da se učenici trude biti pismeni najčešće u radovima koji se vrednuju zanemarujući pritom uporabu pravila pisane komunikacije u svakodnevnom životu.

Pretposljednje pitanje koje smo postavili učenicima odnosilo se na njihov istraživački rad odnosno na oblik u kojem predstavljaju sadržaj svog istraživačkog rada. Njihovi su odgovori predstavljeni na Slici 17.

³⁵ Autorica ove radnje ima osam godina staža rada kao učiteljica hrvatskoga jezika u srednjoj, ali ponajviše u osnovnoj školi.

Slika 17

Najčešći oblici izradbe i predstavljanja istraživačkih radova učenika u obje škole.

Najviše učenika očekivano predstavlja svoj rad u obliku PowerPoint prezentacije (Kastav 65%, Vežica 53%). To je možda i najrašireniji program za izradbu prezentacije ne samo kod učenika, već i u puno širem kontekstu. I nastavnici (ne samo osnovnoškolski) vrlo često rabe taj program za obradbu nekih nastavnih jedinica. Manji postotak uporabe PowerPoint prezentacije na Vežici kao i izradbe plakata (7%) objašnjavamo ranolikim aplikacijama koje učenici koriste za predstavljanje svojih radova putem i-pada (čak 21%) – tu je najzastupljenija aplikacija Keynote koja je svojevrsna inačica PowerPointa, a u manjim se omjerima rabe iMovie, Pages i Popplet. iMovie je aplikacija za izradbu i montažu filmova, Pages služi za obradbu teksta (inačica Worda), a Popplet pomaže određeni sadržaj predstaviti u obliku mentalnih mapa. Kastavski učenici na drugom mjestu najčešće rade plakate (20%), a nakon toga pišu seminare, eseje i sastavke (14%), a u sličnom omjeru pišu takve pisane radove i Vežičani (15%). Ta kombinacija uporabe moderne tehnologije i tradicionalnih načina pisanja radova je dobra jer su klasični načini razvijanja pismenosti i dalje

vrijedni uz uvođenje, svakako, novih oblika u skladu s mogućnostima odnosno nastavnom opremom. Učenici rjeđe izrađuju Prezi prezentacije, a uopće ne izrađuju Glogstere (interaktivne plakate), iako bi možda za određene teme više odgovarao takav način predstavljanja radova. Prezi je, naime, također alat za izradbu prezentacije, no vezan je uz rad na internetu, ali nudi i neke nove mogućnosti. Glogster je pak alat u kojem se može na kreativne načine izrađivati postere odnosno svojevrsne interaktivne plakate. Naravno da svaki sadržaj traži svoj oblik koji mu se prilagođava, a edukacija nije toliko zahtjevna ako uzmemo u obzir da skoro svaki alat danas ima na internetu jednostavne upute kako se njime služiti. Ulogu školske knjižnice u jačanju pismenosti učenika možemo ojačati i putem različitih međupredmetnih zadataka koji bi svoju završnu verziju mogli imati kao sat predstavljaja u školskoj knjižnici (gdje su i većinu rada trebali provesti istražujući), dok bi se u samoj najavi/pripremi zadatka upoznalo učenike i omogućilo im se da svoje radove predstave i u nekim drugim oblicima. No, treba uvijek imati na umu da je učenike važno naučiti prvenstveno sadržajno organizirati svoj rad odnosno argumentirati ga i logički strukturirati, a tek onda naravno i predstaviti ga u odgovarajućem obliku (program, dizajn ili pak pisani rad).

U posljednjem zadatku koji smo učenicima postavili trebali su navesti vlastita očekivanja od svog školskog knjižničara. Njihove smo odgovore grupirali u nekoliko skupina. Učenici OŠ *Milan Brozović* u Kastvu istaknuli su sljedeće osobine idealnog školskog knjižničara:

- pronalazak knjige (26%);
- uslužan i spreman pomoći u istraživanju, npr. na internetu, da me uputi u oznake u knjižnici, da mi preporuči knjigu na temelju mojih interesa (24%);
- ljubaznost, pristojnost, susretljivost (20%);
- oprost dugova zbog zakasnine (4%);

- bez očekivanja (12%);
- brzina, točnost (7%);
- zadovoljstvo postojećim stanjem (7%).

Dakle, učenici uglavnom žele da im knjižničar strpljivo servira ono po što su došli – traženu knjigu čime ponovno otkrivaju svoju želju za udobnošću u rješavanju problema, ali traže i ono što zapravo svaki knjižničar treba pružiti: uputiti korisnika kako da se služi pomagalicama u knjižnici te da to učini osobinama koje bi trebale krasiti svakog knjižničara, a ne samo školskog. U OŠ *Vežica* učenici su istaknuli sljedeće osobine školskog knjižničara:

- bez očekivanja (29%);
- pronalazak knjige (28%);
- uslužan i spreman pomoći u istraživanju, npr. na internetu, pri izradbi plakata i prezentacija, pri snalaženju u knjižnici ili da zna preporučiti dobru i zanimljivu knjigu za određeni uzrast (18%);
- ljubaznost, pristojnost, susretljivost – neki od zanimljivijih komentara: *šarmantna kao i do sada; da bude uvijek topla i vesela, da uvelike pomaže u odabiru knjige te naposljetku da privuče što više djece u knjižnicu* (18%);
- ostale potrebe korisnika: informatizacija knjižnice, organizacija čitateljskog kluba, povećati interes učenika za čitanjem knjiga (6%)
- dostupnost knjiga: da ima dovoljan broj knjiga za sve učenike (1%).

U OŠ *Vežica* velik je broj učenika koji su ili bez očekivanja ili samo žele da im se pronađe lektirni naslov. Činjenica je (prema prethodnim odgovorima) da puno manje njih uopće odlazi u knjižnicu pa ne čudi da niti nemaju očekivanja. Također se spominju osobine kakve bi trebao imati knjižničar, ali vežički učenici ovdje nude i konkretne ideje koje bi vrlo vjerojatno mogle doprinijeti većoj posjećenosti školske knjižnice što je dokaz da su djeca željna aktivnosti u knjižnici. Sudeći po učeničkim komentarima učenici jesu motivirani za rad, ali

traže usmjerenje, poticaj, savjet, no je li možda potrebna dodatna motivacija i školskim knjižničarima?

3.2. Rezultati ankete i mogući prijedlozi

Analizom ankete otkrili smo da se knjižnice OŠ *Milan Brozović* i OŠ *Vežica* u velikoj mjeri ne razlikuju jer mjesta za napredovanje ima u obje škole, iako naravno razlike postoje. Trenutno stanje određuju prostorne mogućnosti, knjižnični fond, ali i volja i interes knjižničara, ravnatelja i ostalih učitelja zainteresiranih za poboljšanje informacijske pismenosti učenika. Školska knjižnica i knjižničar nezaobilazan su dio razvijanja učenikovih komunikacijsko-informacijskih vještina, a interesi učenika mogu biti glavna strategija oko koje će se graditi taj postupak.

Mogli bismo istaknuti da kastavska školska knjižnica svojim izgledom prostora, mogućnostima koje u njemu nudi (prostor za učenje, za rad na računalu, prostor za igru i čitanje) i suradnjom knjižničara i učitelja postiže veću posjećenost, no i dalje treba osmišljavati u suradnji s učiteljima nove načine stjecanja i uvježbavanja *više razine pismenosti, čitanja, učenja, rješavanja problema i svladavanja informacijskih i komunikacijskih vještina učenika*³⁶. U vežičkoj školi veza učitelja i knjižničara prijeko je potrebna kako bi se trenutno neloše stanje zbog zanimljivog projekta uporabe i-pada u nastavi moglo konkretizirati u daljnjem razvijanju vještina učenika jer sudeći prema ovoj anketi vežička knjižnica nema veliki utjecaj na razvijanje informacijske pismenosti učenika. Knjižnica bi trebala postati mjesto gdje učeniku neće biti strano doći i pokušati riješiti istraživački problem, a ne samo posuditi knjigu i otići – takvo doba već je odavno prošlo jer *gotovo uvijek se poklapaju ocjene ugodnosti i ljepote prostora s razlozima dolaska u knjižnicu*³⁷ pa je to još jedan segment o kojem bi trebalo menadžmentskim pristupom razmišljati. Također,

³⁶ Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje, str. 43

³⁷ Ibid. str. 140

kroničan nedostatak knjiga, razasuta građa po cijeloj školi, ažurnost u vođenju kataloga, knjižnična naobrazba zaposlenih u knjižnici, nezadovoljavajući namještaj u knjižnici, dostupnost knjižnice korisnicima (redovito radno vrijeme) bili su problemi koje su autorice knjige *Školske knjižnice danas* V. Čelić-Tica i M. Zovko isticale još 2000. godine³⁸. No, u Primorsko-goranskoj županiji autorice su već tada isticale bogat knjižni fond, ali i problem radnog vremena, neodgovarajuću stručnu spremu, nedovoljan prostor odnosno opremu. Usporedivši stanje u ovim dvjema knjižnicama uočavamo da se stanje popravilo: u obje škole učenici uglavnom imaju solidan izbor knjiga (nabavna politika je zadatak na kojem ionako treba konstantno raditi, osobito na neknjižnoj građi koja je općenito slabije zastupljena), građa se nalazi u knjižnici, no vežička bi knjižnica trebala poraditi na vođenju kataloga i redovitom radnom vremenu kako bi učenici uvijek znali kada im je knjižnica otvorena (jer se zna dogoditi da dođu na zatvorena vrata).

Knjižnica je idealno mjesto na kojem svaki učenik može pronaći nešto za sebe sukladno načelu raznovrsnosti i individualnosti. Učeniku je itekako važnije od činjeničnog znanja o bilo kojoj temi pa tako i o knjižnici znati kako se u njoj snalaziti i još važnije – kako doći do traženih informacija i pravilno ih upotrijebiti. Učenici trebaju znati da internet nije jedini izvor znanja, iako je naravno i poznavanje pretraživanja sadržaja na internetu nešto što danas spada u iznimno korisne vještine informacijske pismenosti jer je sam internet danas nezaobilazan izvor znanja. S jedne strane ova anketa pokazuje da olakom uporabom interneta dolazimo do toga da učenici vrlo slabo posjećuju školsku knjižnicu ili čak knjižnicu uopće, a još slabije rabe knjižnične izvore. S druge strane čak i sami anketirani učenici predložili su neke aktivnosti u školskoj knjižnici u kojima bi rado sudjelovali, a vjerujemo da bi se odgojno-obrazovne

³⁸ Čelić-Tica, V. ; Zovko, M. *Školske knjižnice danas : kritične točke školskog knjižničarstva*. Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000., str. 20-21

zadace u knjižnici mogle ostvariti i unutar tih, ali i drugih ideja. Naime, koliko god opremljenost školske knjižnice jest važna, još je važnije imati kvalitetan program rada te dobru suradnju s nastavnicima i stručnim suradnicima, a rezultat će biti vidljiv u obliku učenikove navike primjene informacijskih vještina i kada one nisu nužno potrebne za neki školski rad. Mnoge knjižnice u Hrvatskoj i svijetu nude mnoštvo ideja koje su već provele kroz svoje školske projekte. Obrazovne mogućnosti knjižnice zaista su velike, a evo nekoliko jednostavnih prijedloga:

- *natjecanje u brzini pronalaženja podataka (razvijanje vještina pretraživanja)*
- *izdvajanje bitnoga od nebitnog u ponuđenom tekstu*
- *pronalaženje istovrsnih podataka iz različitih izvora*
- *prikupljanje materijala za postavljanje tematskih i prigodnih izložbi*
- *vježbe pretraživanja kataloga na zadanu temu*
- *formiranje mape u kojoj će se prikupljati podaci koji će jedan problem sagledati s više različitih stajališta³⁹.*

Učenici žele oživjeti knjižnicu, a najbolje je to učiniti na način da razumiju zašto im je to korisno jer će tada to shvatiti zaista kao učenje, ali i zabavu. Naravno da će školska knjižnica pratiti program rada nastavnih predmeta i idealno je to činiti korelacijskom nastavom koja će sadržaje koji se ponavljaju u više predmeta sjediniti na promatranje iste teme s različitih gledišta, a da to ne bude vremenski odvojeno. No, ponekad to današnjem učeniku nije dovoljno. I ovo istraživanje, iako obimom samo na razini dvije osnovne škole, kao i mnoga prethodna istraživanja, pokazalo je površnost učenika u pristupu izvršavanja informacijskih zadataka: Todd (2006.) u svojoj je meta-analizi pokazao da adolescenti, zbog slabo razvijenih vještina traženja informacija, biraju najlakši i najkraći način dolaženja do informacija, a koji

³⁹ Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje, str. 58

*nije uvijek najprimjereniji obrazovnom kontekstu*⁴⁰. Program je već pomalo zastario i temelji se na vještinama i sposobnostima koje su se cijenile u vrijeme nastajanja programa, stoga knjižnica mora ponuditi i sadržaje izvan programa, da ih pouči onim znanjima za koje se očekuje da mladi ljudi po završetku školovanja imaju. Pri tom je moguće rabiti raznolike metode rada i pristupe: individualni rad, rad u paru, rad u skupinama, radionički tip rada ili pak u nekom širem kontekstu školski projekt. Školska se knjižnica na taj način može od klasične knjižnice u kojoj učenici posuđuju lektirni naslov pretvarati polako u multimedijско središte bogato raznolikim aktivnostima i sadržajima. Multimedijски pristup nastavi već se pokazao kao motivirajući za učenike (npr. uporaba računala, i-pada i dr.), a još jedan korak k učenikovoј samostalnosti u učenju omogućila bi mu školska knjižnica opremljena različitim izvorima informacija i didaktičkih materijala – ideja koju ne može ostvariti sam školski knjižničar, ali može biti idejni pokretač. Smjernice za kvalitetan rad školske knjižnice tema je koja se detaljno analizirala na XXIV. Proljetnoj školi školskih knjižničara (2012.)⁴¹ gdje posebno ističemo rad Ruže Jozić *Smjernice za kvalitetan rad školske knjižnice* gdje autorica navodi konkretne i učinkovite prijedloge za poboljšanje rada.

⁴⁰ Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjavanju. Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije. vol.18. no.1. lipanj 2012. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127116 [21.8.2016.]_str. 133

⁴¹ Više u: Mićanović, M., ur. Zbornik radova XXIV. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2012, Dubrovnik) : Smjernice za rad školskog knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012. URL: http://www.azoo.hr/images/razno/24_proljetna_skola_knjiznicara_.pdf [21.8.2016.]

4. Zaključak

Odavno je prošlo vrijeme kada je školska knjižnica bila mjesto gdje se posuđivala lektira, a mnogima je ona bila asocijacija na područje književnosti. Danas knjižnice u svojim fondovima imaju mnogo širu ponudu od samih knjiga jer se fond knjižnica popunjava i neknižnom građom (DVD-i, CD-i, društvene igre...), a tematika obuhvaća sva predmetna područja. Osim toga, umijeće uporabe izvora informacija i znanja koje se nauči u školskoj knjižnici neophodna je potreba svakog pojedinca u daljnjem obrazovanju i radu. Odgovornost je školske knjižnice omogućiti učenicima kvalitetan izvor informacija i znanja, a još više osposobiti korisnika za samostalno snalaženje u traženju i korištenju informacija⁴². Informacijska pismenost, o kojoj smo govorili, predstavlja svjesnost učenika da mu je potrebna informacija, ali mu je potrebno i znanje kako doći do nje. Školski knjižničar u multimedijском okruženju mora razmišljati o novinama u nabavci materijala, isključivati moguće nepoželjne sadržaje na internetu, osmisliti (ako treba i uz pomoć učenika ili školskog informatičara) web stranicu školske knjižnice i učiti i poticati na prepoznavanje netočnih informacija i kako pronaći točnu informaciju, dakle vrednovati dobivene informacije⁴³.

Ostvarivost zadaća školske knjižnice ne smije ipak pasti samo na leđa školskog knjižničara, već ona ovisi i o suradnji svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (nastavnici, stručni suradnici, ravnatelj), sustavnom planiranju aktivnosti u knjižnici (obilježavanje obljetnica, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, projekti, programi, priredbe, natjecanja itd.) te njihovom korelacijom. U širem kontekstu ta suradnja povezuje i roditelje, lokalnu zajednicu (muzeji, kina, kazališta, gradska knjižnica, sportske, glazbene

⁴² Prema: Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje, str. 56

⁴³ Ibid. str. 70

i druge škole i druge institucije) ili pak obrazovne i druge strukture izvan škole kao što je nadležno Ministarstvo. Aktivnu je suradnju moguće ostvariti prijateljskim ravnopravnim međusobnim odnosom učenika i ostalih sudionika, a nikako kritikom i odnosom bez povjerenja – tako napredak ostvaruju svi sudionici procesa, a ne samo učenici.

Knjižnica bi trebala biti, ako su zadovoljeni svi uvjeti, *informacijsko, motivacijsko, nastavno, kulturno i stvaralačko središte škole*⁴⁴. Naime, *suvremenost školske knjižnice očituje se u dvije ključne uloge u školi gdje ona čini:*

- *motivacijsko središte (za učenje)*
- *mjesto za poticanje, razvijanje i podržavanje vještina i sposobnosti*⁴⁵.

Kastavska školska knjižnica svakako je bliža ovom idealu od one vežičke, a utvrdili smo da mjesta za napredak uvijek ima. Smatramo, dakle, da je ovaj rad još jednom potvrdio da školska knjižnica ima veliku ulogu u razvijanju informacijske pismenosti, no rezultati ne ovise isključivo o njoj niti o nekom izdvojenom nastavnom predmetu, već i o međusobnoj suradnji svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu. Neovisno o tome, koliko će novim metodama rada i potrebnim ishodima Ministarstvo dati podršku, ostaje vidjeti obzirom na budućnost tek započete reforme.

⁴⁴ Ibid. str. 52

⁴⁵ Ibid. str. 111

5. Sažetak

Današnje obrazovanje trebalo bi biti temeljeno na cjeloživotnom učenju. Ono je pak koncipirano na razvijanju informacijske pismenosti koja postaje složenijom razvojem informacijske tehnologije. Školska bi knjižnica kao informacijsko, medijsko, komunikacijsko i kulturno središte u takvom sustavu trebala imati veliku ulogu, no taj put nije uvijek jednostavno slijediti zbog mnoštva poteškoća. U ovom smo radu pokušali što konkretnije sagledati na primjeru dviju osnovnoškolskih knjižnica u Primorsko-goranskoj županiji (OŠ *Milan Brozović* u Kastvu i OŠ *Vežica* u Rijeci) na koji se način školska knjižnica prilagođava potrebama svojih korisnika. Rezultati pokazuju da mjesta za napredak ima te da treba i dalje raditi na poticanju motivacije, suradnje i stručnom usavršavanju samih učitelja, stručnih suradnika i knjižničara, a s tim u uskoj vezi i vizije samih ravnatelja. Tek tada možemo raditi na konkretnom razvijanju informacijskog opismenjavanja u kojem školska knjižnica ima nezamjenjivu ulogu.

6. Ključne riječi

Školska knjižnica, školski knjižničar, osnovna škola, informacijska pismenost, anketa.

Popis literature

Blažeković, T. ; Furlan, B. Knjižnica osnovne škole. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993.

CARNet : Edu.hr portal (8.2.2012.). URL: <http://www.carnet.hr/eduhr> [7.8.2016]

Čelić-Tica, V. ; Zovko, M. Školske knjižnice danas : kritične točke školskog knjižničarstva. Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000.

Demut, A. Putokazi školske knjižnice. Zagreb : Školska knjiga, 2003.

Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Naklada Nediljko Dominović, 2008.

Hrvatska mreža školskih knjižničara. URL: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/UDK_02 [19.8.2016.] i <https://www.facebook.com/cnsl.hmsk> [19.8.2016.]

Kovačević, D. ; Lasić-Lazić, J. ; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti : Altagama, 2004.

Lasić-Lazić, J. ; Laszlo, M. ; Boras, D. Informacijsko čitanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2008.

Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjavanju. Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije. vol.18. no.1. lipanj 2012. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=127116 [21.8.2016.]

Mićanović, M., ur. Zbornik radova XXIV. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2012, Dubrovnik) : Smjernice za rad školskog knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012. URL: http://www.azoo.hr/images/razno/24_proljetna_skola_knjiznicara_.pdf [21.8.2016.]

Najava: Unaprjeđenje pismenosti – temelj cjeloživotnog učenja (26.7.2016.). URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=14889> [8.8.2016.]

Negulić, T. Edmodo (2.4.2014.), <http://e-laboratorij.carnet.hr/edmodo-2/> [8.8.2016.]

Osnovna škola „Milan Brozović“ Kastav. URL: www.os-mbrozovic-kastav.com [3.8.2016.]

Radović, S. Školska biblioteka u nastavi : sa primerima iz nastave maternjeg jezika i književnosti. Gornji Milanovac : Dečje novine, 1982.

Standard za školske knjižnice (2009.), http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_s_kolske_knjiznice_2013_za_javnu_raspravu.pdf [19.8.2016.]

Šeta, V., ur. Zbornik radova 8. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (1996, Crikvenica) : Školska knjižnica i motivacija. Rijeka : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci ; Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa RH, 1997.

Šušnjić, B., ur. Zbornik radova XX. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2008, Opatija) : Suradnja u informacijskom društvu – s obzirom na potrebe školskoga knjižničarstva. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008.

Šušnjić, B., ur. Zbornik radova XXVIII. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske (2016, Zadar) : Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama u školskom knjižničarstvu. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. URL: http://www.azoo.hr/images/izdanja/28_skola_knjiznicara.pdf [22.8.2016.]

Vučina, Ž. Pretraživanje i vrednovanje informacija na Internetu. Zagreb : CARNet, 2006. URL:

http://www.smb.hr/libraries/0000/2950/Pretra%C5%BEivanje_informacija_na_internetu.pdf [21.8.2016.]

Wikipedija : Što je najpotrebnije. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:%C5%A0to_je_najpotrebnije [7.8.2016.]

Wikipedija : Često postavljana pitanja. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:%C4%8Cesto_postavljana_pitanja [7.8.2016.]

Wikipedija : Vjerodostojnost Wikipedije. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Wikipedija:Vjerodostojnost_Wikipedije [7.8.2016.]

Zakon o knjižnicama (2009.), <http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama> [19.8.2016.]

Zovko, M. Školska knjižnica u novom tisućljeću. Senj. zb. 36, 43-50 (2009.) URL: <http://hrcak.srce.hr/57597> [21.8.2016.]

Zubac, A.; Tufekčić, A. Informacijska pismenost u svijetu i Hrvatskoj – rad školskoga knjižničara u osnovnoj školi. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, vol.57. no.4. svibanj 2015. URL: <http://hrcak.srce.hr/142320> [21.8.2016.]

Prilozi

Prilog 1: Primjerak ankete

Ova je anketa anonimna i poslužit će isključivo za potrebe diplomskog rada koji istražuje razinu informacijske pismenosti mladih, stoga te molim da odgovaraš iskreno kako bi rezultati bili što vjerodostojniji.

1. Dopuni. Naziv škole koju pohađam: _____

2. Zaokruži što se odnosi na tebe.

a) Idem u *sedmi / osmi* razred.

b) Polazim nastavu Informatike. DA / NE

c) Školsku knjižnicu posjećujem: a) jednom tjedno ili češće

b) dva do tri puta mjesečno

c) jednom mjesečno

d) vrlo rijetko (manje od jednom
mjesečno)

d) Član sam gradske knjižnice. DA / NE

e) Ako si član gradske knjižnice, napiši koje:

3. Dobivaš li u školi zadatke (projekte, domaće zadaće, školske radove)
koji uključuju istraživački rad u knjižnici i na internetu? DA / NE

4. Navedi nastavne predmete iz kojih najčešće dobivaš takve zadatke.

5. Koje izvore najčešće koristiš u knjižnici za istraživački ili drugi rad?

- a) enciklopedije
- b) leksikone
- c) rječnike
- d) časopise
- e) drugo (napiši što): _____

6. Navedene izvore najčešće pronalazim:

- a) samostalno
- b) uz pomoć prijatelja
- c) uz pomoć knjižničarke
- d) drugi način (napiši koji): _____

7. Pri traženju navedenih izvora služim se:

- a) UDK oznakama (brojkama) na policama knjiga
- b) smjernicama koje me upućuju na područje istraživanja (jezik, religija, povijest...)
- c) nešto drugo (npr. uputom učitelja koji mi daje naslov knjige, članka...),
napiši koji drugi način ako se njime služiš:

8. Pretražuješ li knjižnični katalog preko interneta? DA / NE

9. Istražuješ li i na internetu? DA / NE

10. Kojim se internetskim tražilicama najčešće služiš?

- a) www.google.hr
- b) www.lycos.com
- c) www.altavista.com (Yahoo Search)
- d) drugo (napiši što): _____

11. Koristiš li pri tome učinkovite strategije traženja na internetu (ključne riječi, Booleovi operatori: AND, OR, NOT, NEAR, ADJ(ACENT))?

DA / NE

12. Koju mrežnu stranicu najčešće posjećuješ za potrebe školskog rada?

- a) lektire.skole.hr (čitanje e-lektire)
- b) lektire.hr (pomoć pri pisanju lektira) ili neka druga stranica sa sažecima lektire
- c) wikipedia.org
- d) edu.hr (portal koji uključuje Online enciklopediju, video portal Baltazar....)
- e) nešto drugo (napiši što): _____

13. Misliš li da su sve informacije na internetu uvijek točne?

DA / NE

14. Tko ti najčešće pomaže u procesu istraživanja na internetu?

- a) školski knjižničar / školska knjižničarka
- b) predmetni učitelj / predmetna učiteljica
- c) roditelji
- d) netko drugi (napiši tko): _____

15. Jesi li naučio/naučila kako vrednovati informaciju (provjeriti točnost informacije) pronađenu u tiskanim ili elektroničkim izvorima?

DA / NE

Ako si potvrdno odgovorio, napiši od koga si to naučio:

16. Na koji način preuzimaš informacije/podatke s interneta ili iz knjiga, časopisa?

- a) doslovno ih prepisujem kao da su moje rečenice
- b) označavam ih navodnicima (citiram) i trudim se što više pisati svojim riječima
- c) neki drugi način (napiši koji):

17. Koristiš li se elektroničkom poštom ili nekim drugim medijem/aplikacijom u komunikaciji s učiteljima?

DA / NE

Ako da, napiši na koji način komuniciraš s učiteljima osim usmeno:

18. U kojem obliku najčešće izrađuješ /predstavljáš svoj istraživački rad?

- a) PowerPoint prezentacija
- b) Prezi prezentacija
- c) Glogster (interaktivni multimedijski poster)
- d) plakat
- e) seminar, esej, sastavak
- f) neki drugi oblik (napiši koji): _____

19. Navedi što očekuješ od svog školskog knjižničara?

Hvala ti!